

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การศึกษาการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๒) เพื่อศึกษาความต้องการจำเป็นในการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และ ๓) เพื่อเสนอแนวทางในการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method Research) ได้แก่ การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้บริหารโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน ๑๘๑ คน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และค่าความต้องการจำเป็นโดยหาดัชนีการจัดเรียงลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น (Modified Priority Needs Index: PNI_{Modified}) ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสัมภาษณ์ (Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) คือ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๔๐ รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา ใช้สถิติ ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) ทั้งนี้จากผลการวิจัยสามารถสรุปผล อภิปรายผล และมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะกล่าวถึงประเด็นที่สำคัญในการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยสรุปตามลำดับ ดังนี้

๕.๑.๑ สภาพการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๕.๑.๑.๑ สภาพการดำเนินงานจริงของโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมมีการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก ขั้นตอนที่มีการดำเนินงานมากที่สุดคือ ขั้นตอนการจัดสภาพและองค์ประกอบ รองลงมาคือ ขั้นตอนบุคลากรตามระบบไตรสิกขา ขั้นตอนสนับสนุนใกล้ชิด ขั้นตอนปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง ขั้นตอนเตรียมการ และขั้นตอนประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินการตามลำดับ ดังนั้นผู้วิจัยจึงแสดงผลสรุปสภาพการดำเนินงานจริงตามลำดับขั้นตอนจากมากไปน้อย ดังนี้

๑. ขึ้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน สามารถเรียงลำดับจากมากไปน้อย ได้ดังนี้ คือ ด้านจัดกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต รองลงมา ด้านจัดกายภาพ ด้านจัดบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ และด้านจัดหลักสูตรและการเรียนการสอน ตามลำดับ อธิบายเป็นรายด้าน และรายกิจกรรม ได้ดังนี้

๑) ด้านจัดกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยรายกิจกรรม เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย มากที่สุด ได้แก่ มีกิจกรรมสวดมนต์ไหว้พระก่อนเข้าเรียนและก่อนเลิกเรียนประจำวันในชั้นเรียน หรือกิจกรรมหน้าเสาธง รองลงมา มีกิจกรรมฝึกสติ/ฝึกสมาธิในรูปแบบต่าง ๆ หรือท่องอาขยาน เป็นประจำวันหรือก่อนเข้าเรียน และมีกิจกรรมข้อตกลงในการอยู่ร่วมกันทุกห้องเรียน โดยให้นักเรียนเข้าใจเหตุผลและประโยชน์ที่มีต่อการอยู่ร่วมกัน ตามลำดับ และเมื่อเรียงลำดับจากน้อยไปหามาก ที่น้อยที่สุดคือ มีกิจกรรมฝึก “การดูเป็น ฟังเป็น” ในการดูโทรทัศน์ ใช้โทรศัพท์ ใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ ฯลฯ เพื่อเน้นประโยชน์ ในด้านการเรียนรู้เพิ่มพูนปัญญา ถัดขึ้นมา มีกิจกรรมพิจารณาอาหารก่อนรับประทานอาหารกลางวัน และฝึกการรับประทานอาหาร “ไม่ดั่ง ไม่หก ไม่เหลือ” และมีกิจกรรมประจำวันพระ ได้แก่ ใส่เสื้อขาวทุกคน สวดมนต์แปล ทำบุญใส่บาตร ฟังเทศน์ รับประทานอาหารมังสวิรัต เป็นต้น ตามลำดับ

๒) ด้านจัดกายภาพ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยรายกิจกรรม เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ที่มากที่สุด ได้แก่ มีพระพุทธรูปหน้าบริเวณโรงเรียน และพระพุทธรูปประจำห้องเรียนทุกห้องเรียนอย่างเด่นชัด รองลงมา มีการจัดอาคารสถานที่ สภาพแวดล้อม และตกแต่งบริเวณโรงเรียนให้เป็นธรรมชาติ สะอาด สงบ ร่มรื่น ปลอดภัย มีห้องพระพุทธรูปศาสนา ลานธรรมสำหรับศึกษาพุทธธรรม และบริหารจัดการเจริญปัญญา และน้อยที่สุด คือ มีป้ายนิเทศ/ป้ายคุณธรรม/มีพุทธศาสนสุภาษิต/วาทธรรม/พระราชดำรัสติดตามที่ต่าง ๆ ของโรงเรียน ตามลำดับ

๓) ด้านจัดบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยรายกิจกรรม เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ที่มากที่สุดได้แก่ มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างนักเรียน ครู และผู้บริหารในลักษณะ “ยิ้มง่าย ไหว้สวย กราบงาม” รองลงมา มีกิจกรรมหรือโครงการที่ส่งเสริมให้ครู นักเรียน ลด ละ เลิกอบายมุข และไม่มีสิ่งเสพติดในโรงเรียน และมีกิจกรรมที่แสดงถึงความมีเมตตา กรุณาต่อกัน ทั้งครู นักเรียน ผู้ปกครองและ ชุมชน เช่น การไม่ดูด่านักเรียน การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และการบริจาคสิ่งของเหลือใช้ ตามลำดับ และเมื่อเรียงลำดับจากน้อยไปหามาก ที่น้อยที่สุด ได้แก่ มีกิจกรรมใฝ่รู้ สู้สิ่งยาก ถัดขึ้นมา มีกิจกรรมส่งเสริมความสามารถนักเรียนในการนำความรู้ไปใช้ในชีวิตได้ถูกต้องและเหมาะสม โดยให้ฝึกปฏิบัติจริง และมีกิจกรรมโฮมรูมเพื่อสะท้อนความรู้สึก เช่น ความรู้สึกที่ได้ทำความดี เป็นต้น ตามลำดับ

๔) ด้านจัดหลักสูตรและการเรียนการสอน ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยรายกิจกรรม เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ที่มากที่สุด ได้แก่ มีการนิมนต์พระมาสอนสาระพระพุทธศาสนา และกิจกรรมสำคัญทางศาสนาอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ รองลงมา มีการส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนธรรมะและสอบธรรมศึกษาตรีเป็นอย่างน้อย และมีการสนับสนุนให้นักเรียน ทุกคนเข้าค่ายปฏิบัติธรรมอย่างน้อยปีละ ๑ ครั้ง ตามลำดับ และเมื่อพิจารณาโดยเรียงลำดับจากน้อยไปหามาก ที่น้อยที่สุด ได้แก่ มีการสนับสนุนให้นักเรียนเรียนรู้ผ่านโครงงานคุณธรรมอย่างน้อยเดือนละ ๑ ครั้ง และกิจกรรมจิตอาสาอย่างน้อยสัปดาห์ละ ๑ ครั้ง ถัดขึ้นมามีแผนการสอน/แผนการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการวิถีพุทธทุกกลุ่ม

สาระและในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา โดยเน้นให้ผู้เรียนได้ความรู้ หลักธรรมที่เป็นความรู้ (K) มีศรัทธาเห็นคุณค่าแท้ของสิ่งที่เรียน (A) และได้ฝึกปฏิบัติจริงตามหลักธรรม (P) และมีการจัดให้ครูและนักเรียนบริหารจัดการ เจริญปัญญาร่วมกัน ก่อนนักเรียนเข้าเรียน เข้า - บ่าย ทุกวัน ตามลำดับ

๒. ขั้นพัฒนาบุคลากรตามระบบไตรสิกขา ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ยรายกิจกรรม เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ที่มากที่สุด ได้แก่ มีการส่งเสริมให้ครูปฏิบัติธรรมประจำวันเพื่อพัฒนาตนให้ดำเนินชีวิตที่งดงาม ลด ละ เลิกอบายมุข ถือศีล ๕ เป็นนิจ และเป็นกัลยาณมิตรที่ดีต่อศิษย์ รองลงมา มีการส่งเสริมให้ครูพัฒนาตนเองเป็นแบบอย่างที่ดีในวิถีชีวิตจริงแก่ผู้เรียนในด้าน “การกิน อยู่ ดู ฟังเป็น” และมีการจัดกิจกรรมให้ครูไปปฏิบัติศาสนกิจ ที่วัด พร้อมผู้เรียนอย่างน้อยเดือนละ ๑ ครั้ง ตามลำดับ และเมื่อเรียงลำดับจากน้อยไปหามาก ที่น้อยที่สุด ได้แก่ มีการบริหารจัดการเจริญปัญญาก่อนการประชุมครูทุกครั้ง ถัดขึ้นมา มีการสนับสนุนให้ครูเรียนรู้และสอบธรรมศึกษาตรีเป็นอย่างน้อย และมีการจัดให้ครูเข้าค่ายปฏิบัติธรรมอย่างน้อย ปีละ ๑ ครั้ง ตามลำดับ

๓. ขั้นดูแลสนับสนุนใกล้ชิด ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ยรายกิจกรรม เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ที่มากที่สุด ได้แก่ มีการส่งเสริมสนับสนุนให้ขวัญกำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติงาน ทั้งครูและนักเรียนอย่างเหมาะสม รองลงมา มีการสนับสนุนทั้งทรัพยากร ข้อมูลและเครื่องมือต่าง ๆ ที่ช่วยให้การดำเนินการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธเป็นไปอย่างราบรื่น และมีการให้คำปรึกษา ชี้แนะผู้ปฏิบัติงานที่ต้องการความช่วยเหลือทางวิชาการ ตามลำดับ และเมื่อพิจารณาโดยเรียงลำดับจากน้อยไปหามาก ที่น้อยที่สุด ได้แก่ มีการแต่งตั้งคณะกรรมการนิเทศติดตามผลการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธที่ชัดเจน ถัดขึ้นมา มีแผนและปฏิทินการนิเทศติดตามผลการดำเนินงานพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ และมีการนิเทศแบบกัลยาณมิตรในการติดตามผล การพัฒนาครูและนักเรียนอย่างเป็นระบบตามลำดับ

๔. ขั้นปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ยรายกิจกรรม เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ที่มากที่สุด ได้แก่ มีการนำผลที่ได้จากการนิเทศติดตามผลและการทบทวนหลังปฏิบัติงาน มาใช้ในการวางแผนปรับปรุง/พัฒนางานโรงเรียนวิถีพุทธอย่างต่อเนื่อง รองลงมา มีการส่งเสริมให้ครูนำอิทธิบาท ๔ และอุပ္ปยุตตธรรม ๒ มาใช้ในการดำเนินการสนับสนุนการปรับปรุงและพัฒนางานให้เป็นไปอย่างชัดเจนและต่อเนื่อง และจัดประชุมครูและบุคลากรที่เกี่ยวข้องเพื่อร่วมกันวางแผนปรับปรุง/พัฒนางานโรงเรียนวิถีพุทธอย่างต่อเนื่องเหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนในรูปแบบการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ สู่อัตลักษณ์ ๒๙ ประการ หรือพัฒนาสู่โรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำ หรือพัฒนาสู่โรงเรียนวิถีพุทธพระราชทาน และน้อยที่สุด คือ มีการทบทวนหลังปฏิบัติงาน หรือ AAR (After Action Review) ในแต่ละกิจกรรมที่ดำเนินงาน เพื่อเป็นการทบทวนวิธีการทำงานทั้งด้านความสำเร็จ และปัญหาที่เกิดขึ้นในการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ ตามลำดับ

๕. ขั้นเตรียมการ ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ยรายกิจกรรม เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ที่มากที่สุด ได้แก่ มีการส่งเสริมสนับสนุนครู ผู้ปกครองและชุมชนให้ปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีในการพัฒนาผู้เรียนตามวิถีชาวพุทธ รองลงมา มีพระภิกษุหรือผู้รู้เรื่องโรงเรียนวิถีพุทธเป็นที่ปรึกษาและมีการประชาสัมพันธ์ด้วยวิธีการที่หลากหลายให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้ทราบและร่วมมือในการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธให้ประสบความสำเร็จยิ่งขึ้น ตามลำดับ และเมื่อพิจารณาโดยเรียงลำดับจากน้อยไปหามาก ที่น้อยที่สุดคือ มีการสนับสนุนส่งเสริมให้คณะครูและผู้ที่เกี่ยวข้องได้ไปศึกษาดูงาน

โรงเรียนวิถีพุทธที่ประสบความสำเร็จ ถัดขึ้นมา มีประชุมชี้แจง/ประชุมสัมมนาผู้มีส่วนสนับสนุนและเกี่ยวข้อง อาทิ คณะครูคณะกรรมการสถานศึกษา นักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน เพื่อให้เข้าใจแนวทางการพัฒนา/ทิศทางการสำเร็จในการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธร่วมกัน และมีการประชุมคณะกรรมการสถานศึกษาเพื่อได้รับทราบแนวทางการดำเนินงานพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ ตามลำดับ

๖. ขึ้นประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินการภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ยรายกิจกรรม เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ที่มากที่สุด ได้แก่ มีการนำผลที่ได้จากการประเมินไปใช้ในการวางแผนปรับปรุง พัฒนากิจกรรม/โครงการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธให้เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนต่อไป รองลงมา มีการสรุปและรายงานผลการดำเนินงานพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธให้คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชน และต้นสังกัดได้รับทราบ และมีการแต่งตั้งคณะกรรมการประเมินผลการดำเนินงานพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธที่เหมาะสม ตามลำดับ และเมื่อเรียงลำดับจากน้อยไปหามาก ที่น้อยที่สุด ได้แก่ มีการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ผลการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในรูปแบบต่าง ๆ อาทิ วารสาร บทความ เว็บไซต์ ถัดขึ้นมามีการประเมินผลการดำเนินงานพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ ทั้งก่อน ระหว่าง และหลังการดำเนินงานโดยใช้เครื่องมือประเมินที่มีคุณภาพได้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือ ตามลำดับ

๕.๑.๑.๒ สภาพการดำเนินงานที่คาดหวังของโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ขั้นตอนการดำเนินงานที่คาดหวังมากที่สุดคือขั้นตอนการจัดสภาพและองค์ประกอบ รองลงมาคือ ขั้นตอนพัฒนาบุคลากรตามระบบไตรสิกขา ขึ้นปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง ขึ้นเตรียมการ ขึ้นดูแลสนับสนุนใกล้ชิด และขึ้นประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินการตามลำดับ ดังนั้นผู้วิจัยจึงสรุปผลสภาพการดำเนินงานที่คาดหวัง จากมากไปน้อยตามลำดับได้ดังนี้

๑. ขึ้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน เรียงลำดับจากมากไปน้อย ได้ดังนี้ คือ ด้านจัดกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต รองลงมาคือด้านกายภาพ ด้านจัดบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ และด้านจัดหลักสูตรและการเรียนการสอน ตามลำดับ อธิบายเป็นรายด้าน และรายการกิจกรรมได้ดังนี้

๑) ด้านจัดกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยรายกิจกรรมเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ที่มากที่สุด ได้แก่ มีกิจกรรมสวดมนต์ไหว้พระก่อนเข้าเรียนและก่อนเลิกเรียนประจำวัน ในชั้นเรียน หรือกิจกรรมหน้าเสาธง รองลงมา คือมีกิจกรรมฝึกสติ/ฝึกสมาธิในรูปแบบต่าง ๆ หรือท่องอาขยานเป็นประจำวันหรือก่อนเข้าเรียน และมีกิจกรรมส่งเสริมการประหยัดออมถนอมใช้เงินและสิ่งของ ตามลำดับ และเมื่อเรียงลำดับจากน้อยไปหามาก ที่น้อยที่สุดคือมีกิจกรรมประจำวันพระ ได้แก่ ใส่เสื้อขาวทุกคน สวดมนต์แปล ทำบุญใส่บาตร ฟังเทศน์ รับประทานอาหารมังสวิรัต เป็นต้น ถัดขึ้นมามีกิจกรรมฝึก “การดูเป็น ฟังเป็น” ในการดูโทรทัศน์ ใช้โทรศัพท์ ใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ ฯลฯ เพื่อเน้นประโยชน์ในด้านการเรียนรู้เพิ่มพูนปัญญา และมีกิจกรรมพิจารณาอาหารก่อนรับประทานอาหารกลางวัน และฝึกการรับประทานอาหาร “ไม่ดัง ไม่หก ไม่เหลือ” ตามลำดับ

๒) ด้านจัดกายภาพ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยรายกิจกรรม เรียงลำดับจากมากไปน้อย ที่มากที่สุด ได้แก่ มีพระพุทธรูปหน้าบริเวณโรงเรียน และพระพุทธรูปประจำห้องเรียนทุกห้องเรียนอย่างเด่นชัด รองลงมาคือ มีการจัดอาคารสถานที่ สภาพแวดล้อม และตกแต่งบริเวณโรงเรียนให้เป็นธรรมชาติ สะอาด สงบ ร่มรื่น ปลอดภัย มีห้องพระพุทธรูปศาสนา ลานธรรม

สำหรับศึกษาพุทธธรรมและบริหารจัดการเจริญปัญญา และที่น้อยที่สุด คือ มีป้ายนิเทศ/ป้ายคุณธรรม/มีพุทธศาสนสุภาษิต/วาจาธรรม/พระราชดำรัสติดตามที่ต่าง ๆ ของโรงเรียน ตามลำดับ

๓) ด้านจัดบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยรายกิจกรรม เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ที่มากที่สุด ได้แก่ มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างนักเรียน ครู และผู้บริหารในลักษณะ “ยิ้มง่าย ไหว้สวย กราบงาม” รองลงมาคือ มีกิจกรรมที่แสดงถึงความมีเมตตา กรุณาต่อกันทั้งครู นักเรียน ผู้ปกครองและชุมชน เช่น การไม่ดูด่านักเรียน การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และการบริจาคสิ่งของเหลือใช้ และมีกิจกรรมบันทึกและยกย่องการทำความดี/การปฏิบัติธรรม/มีสมุดบันทึกความดี ตามลำดับ และเมื่อเรียงลำดับจากน้อยไปหามาก ที่น้อยที่สุดได้แก่ มีกิจกรรมใฝ่รู้สู่สัจยาก ถัดขึ้นมาคือมีกิจกรรมโฮมรูมเพื่อสะท้อนความรู้สึก เช่น ความรู้สึกที่ได้ทำความดี และมีกิจกรรมส่งเสริมความสามารถนักเรียนในการนำความรู้ไปใช้ในชีวิตได้ถูกต้องและเหมาะสม โดยให้ฝึกปฏิบัติจริง ตามลำดับ

๔) ด้านจัดหลักสูตรและการเรียนการสอน ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยรายกิจกรรม เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ที่มากที่สุดได้แก่ มีการนิมนต์พระมาสอนสาระพระพุทธศาสนาและกิจกรรมสำคัญทางศาสนาอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ รองลงมาคือมีการส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนธรรมะและสอบธรรมศึกษาตรีเป็นอย่างน้อย และมีการสนับสนุนให้นักเรียนทุกคนเข้าค่ายปฏิบัติธรรมอย่างน้อยปีละ ๑ ครั้ง ตามลำดับ และเมื่อเรียงลำดับจากน้อยไปหามาก น้อยที่สุดได้แก่ มีแผนการสอน แผนการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการวิถีพุทธทุกกลุ่มสาระและในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา โดยเน้นให้ผู้เรียนได้ความรู้ หลักธรรมที่เป็นความรู้ (K) มีศรัทธาเห็นคุณค่าแท้ของสิ่งที่เรียน (A) และได้ฝึกปฏิบัติจริงตามหลักธรรม (P) ถัดขึ้นมาคือ มีการสนับสนุนให้นักเรียนเรียนรู้ผ่านโครงการคุณธรรมอย่างน้อยเดือนละ ๑ ครั้ง และกิจกรรมจิตอาสาอย่างน้อยสัปดาห์ละ ๑ ครั้ง และมีการจัดการเรียนรู้โดยนำพุทธธรรมมาเป็นฐานในการคิดหรือเกณฑ์ตรวจสอบการเรียนรู้ การปฏิบัติหรือเชื่อมโยงการเรียนรู้สู่หลักธรรมในการพัฒนาตนและผู้อื่น ตามลำดับ

๒. ขั้นพัฒนาบุคลากรตามระบบไตรสิกขา ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยรายกิจกรรม เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ที่มากที่สุด ได้แก่ มีการส่งเสริมให้ครูพัฒนาตนเองเป็นแบบอย่างที่ดีในวิถีชีวิตจริงแก่ผู้เรียนในด้าน “การกิน อยู่ ดู ฟังเป็น” รองลงมา มีการส่งเสริมให้ครูปฏิบัติธรรมประจำวันเพื่อพัฒนาตนให้ดำเนินชีวิตที่งดงาม ลด ละ เลิกอบายมุข ถือศีล ๕ เป็นนิจ และเป็นกัลยาณมิตรที่ดีต่อศิษย์ และมีการจัดกิจกรรมให้ครูไปปฏิบัติศาสนกิจที่วัดพร้อมผู้เรียนอย่างน้อยเดือนละ ๑ ครั้ง ตามลำดับ และเมื่อเรียงลำดับจากน้อยไปหามาก ที่น้อยที่สุด ได้แก่ มีการบริหารจัดการเจริญปัญญาก่อนการประชุมครูทุกครั้ง ถัดขึ้นมาคือมีการสนับสนุนให้ครูเรียนรู้และสอบธรรมศึกษาตรีเป็นอย่างน้อย และมีการจัดให้ครูเข้าค่ายปฏิบัติธรรมอย่างน้อยปีละ ๑ ครั้ง ตามลำดับ

๓. ขั้นปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยรายกิจกรรม เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ที่มากที่สุด ได้แก่ มีการจัดประชุมครูและบุคลากรที่เกี่ยวข้องเพื่อร่วมกันวางแผนปรับปรุง พัฒนางานโรงเรียนวิถีพุทธอย่างต่อเนื่องเหมาะสมบริบทของโรงเรียนในรูปแบบการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธสู่อัตลักษณ์ ๒๙ ประการ หรือพัฒนาสู่โรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำ หรือพัฒนาสู่โรงเรียนวิถีพุทธพระราชทาน รองลงมาคือ มีการนำผลที่ได้จากการนิเทศติดตามผลและการทบทวนหลังปฏิบัติงาน มาใช้ในการวางแผนปรับปรุงพัฒนางานโรงเรียนวิถีพุทธอย่างต่อเนื่อง

มีการส่งเสริมให้ครูนำอิทธิบาท ๔ และอุปนิสัยธรรม ๒ มาใช้ในการดำเนินการสนับสนุนการปรับปรุงและพัฒนางานให้เป็นไปอย่างชัดเจนและต่อเนื่อง และน้อยที่สุด คือ มีการทบทวนหลังปฏิบัติงาน หรือ AAR (After Action Review) ในแต่ละกิจกรรมที่ดำเนินงาน เพื่อเป็นการทบทวนวิธีการทำงานทั้งด้านความสำเร็จ และปัญหาที่เกิดขึ้นในการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ ตามลำดับ

๔. **ขั้นเตรียมการ** ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยรายกิจกรรมเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ที่มากที่สุด ได้แก่ มีพระภิกษุหรือผู้รู้เรื่องโรงเรียนวิถีพุทธเป็นที่ปรึกษา รองลงมาคือ มีการส่งเสริมสนับสนุนครู ผู้ปกครองและชุมชนให้ปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีในการพัฒนาผู้เรียนตามวิถีชาวพุทธ และมีคณะกรรมการดำเนินงานพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ ตามลำดับ และเมื่อเรียงลำดับจากน้อยไปหามาก ที่น้อยที่สุด ได้แก่ มีการสนับสนุนส่งเสริมให้คณะครูและผู้ที่เกี่ยวข้องได้ไปศึกษาดูงานโรงเรียนวิถีพุทธที่ประสบความสำเร็จ ถัดขึ้นมาคือ มีการวิเคราะห์จุดเน้นหรือรูปแบบรายละเอียดโรงเรียนวิถีพุทธที่เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา และมีการประชุมคณะกรรมการสถานศึกษา เพื่อให้รับทราบแนวทางการดำเนินงานพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ ตามลำดับ

๕. **ขั้นดูแลสนับสนุนใกล้ชิด** ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยรายกิจกรรมเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ที่มากที่สุด ได้แก่ มีการส่งเสริมสนับสนุนให้ขวัญกำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติงาน ทั้งครูและนักเรียนอย่างเหมาะสม รองลงมา มีการสนับสนุนทั้งทรัพยากรข้อมูลและเครื่องมือต่าง ๆ ที่ช่วยให้การดำเนินการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธเป็นไปอย่างราบรื่น และมีการให้คำปรึกษา ชี้แนะผู้ปฏิบัติงานที่ต้องการความช่วยเหลือทางวิชาการ ตามลำดับ และเมื่อเรียงลำดับจากน้อยไปหามาก ที่น้อยที่สุด ได้แก่ มีการแต่งตั้งคณะกรรมการนิเทศติดตามผลการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธที่ชัดเจน ถัดขึ้นมาคือ มีแผนและปฏิทินการนิเทศติดตามผลการดำเนินงานพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ และมีการนิเทศแบบกัลยาณมิตรในการติดตามผล การพัฒนาครูและนักเรียนอย่างเป็นระบบ ตามลำดับ

๖. **ขั้นประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินการ** ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยรายกิจกรรมเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย มากที่สุด ได้แก่ มีการนำผลที่ได้จากการประเมินไปใช้ในการวางแผนปรับปรุง พัฒนากิจกรรม/โครงการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธให้เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนต่อไป รองลงมา มีการสรุปและรายงานผลการดำเนินงานพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธให้คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชน และต้นสังกัดได้รับทราบ และมีการแต่งตั้งคณะกรรมการประเมินผลการดำเนินงานพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธที่เหมาะสม ตามลำดับ และเมื่อเรียงลำดับจากน้อยไปหามาก น้อยที่สุด ได้แก่ มีการประเมินผลการดำเนินงานพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ ทั้งก่อน ระหว่าง และหลังการดำเนินงานโดยใช้เครื่องมือประเมินที่มีคุณภาพได้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือ และถัดขึ้นมา มีการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ผลการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในรูปแบบต่าง ๆ อาทิ วารสาร บทความ เว็บไซต์ ตามลำดับ

๕.๑.๒ ความต้องการจำเป็นในการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ความต้องการจำเป็นในการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา สามารถจัดเรียงลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น โดยใช้ดัชนีการจัดเรียงลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น (Modified Priority Needs Index: PNI_{Modified}) สรุปได้ดังต่อไปนี้

ความต้องการจำเป็นในการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา กลุ่มตัวอย่างมีความต้องการจำเป็นทุกขั้นตอน โดยมีผลการเรียงลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นรายขั้นตอน ดังนี้ ลำดับ ๑ ขั้นเตรียมการ ลำดับที่ ๒ ขั้นประเมินผลและเผยแพร่ผลการ

ดำเนินการ ลำดับที่ ๓ ขั้นปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง ลำดับที่ ๔ ขั้นดูแลสนับสนุนใกล้ชิด ลำดับ ๕ ขั้นพัฒนาบุคลากรตามระบบไตรสิกขา และลำดับ ๖ ลำดับสุดท้าย ขั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ

ทั้งนี้ในแต่ละขั้นตอน พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความต้องการจำเป็นทุกกิจกรรม สามารถสรุปผลการเรียงลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นรายกิจกรรม ได้ดังนี้

ความต้องการจำเป็นขั้นเตรียมการ กลุ่มตัวอย่างมีความต้องการจำเป็นทุกกิจกรรม โดยมีผลการเรียงลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นรายกิจกรรม ๓ ลำดับแรก เป็นดังนี้ ลำดับที่ ๑ มีการสนับสนุนส่งเสริมให้คณะครูและผู้ที่เกี่ยวข้องได้ไปศึกษาดูงานโรงเรียนวิถิพุทธที่ประสบความสำเร็จ ลำดับที่ ๒ มีประชุมชี้แจง/สัมมนาผู้มีส่วนสนับสนุนและเกี่ยวข้อง อาทิ คณะครู คณะกรรมการสถานศึกษา นักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน เพื่อให้เข้าใจแนวทางการพัฒนา/ทิศทางการสำเร็จในการพัฒนาโรงเรียนวิถิพุทธร่วมกัน และลำดับที่ ๓ มีการประชุมคณะกรรมการสถานศึกษา เพื่อให้รับทราบแนวทางการดำเนินงานพัฒนาโรงเรียนวิถิพุทธ ตามลำดับ

ความต้องการจำเป็นขั้นประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินการ กลุ่มตัวอย่างมีความต้องการจำเป็นทุกกิจกรรม โดยมีผลการเรียงลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นรายกิจกรรม ๓ ลำดับแรก เป็นดังนี้ ลำดับที่ ๑ มีการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ผลการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธในรูปแบบต่าง ๆ อาทิ วารสาร บทความ เว็บไซต์ ลำดับที่ ๒ มีการแต่งตั้งคณะกรรมการประเมินผลการดำเนินงานพัฒนาโรงเรียนวิถิพุทธที่เหมาะสม และลำดับที่ ๓ มีการสรุปและรายงานผลการดำเนินงานพัฒนาโรงเรียนวิถิพุทธให้คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชน และต้นสังกัดได้รับทราบตามลำดับ

ความต้องการจำเป็นขั้นปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง กลุ่มตัวอย่างมีความต้องการจำเป็นทุกกิจกรรม โดยมีผลการเรียงลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นรายกิจกรรม ๓ ลำดับแรก เป็นดังนี้ ลำดับที่ ๑ มีการทบทวนหลังปฏิบัติการ หรือ AAR (After Action Review) ในแต่ละกิจกรรมที่ดำเนินงาน เพื่อเป็นการทบทวนวิธีการทำงานทั้งด้านความสำเร็จ และปัญหาที่เกิดขึ้นในการพัฒนาโรงเรียนวิถิพุทธ ลำดับที่ ๒ มีการจัดประชุมครูและบุคลากรที่เกี่ยวข้องเพื่อร่วมกันวางแผนปรับปรุง พัฒนางานโรงเรียนวิถิพุทธอย่างต่อเนื่องเหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนในรูปแบบการพัฒนาโรงเรียนวิถิพุทธ สู่อัตลักษณ์ ๒๙ ประการ หรือพัฒนาสู่โรงเรียนวิถิพุทธชั้นนำ หรือพัฒนาสู่โรงเรียนวิถิพุทธพระราชทาน และลำดับที่ ๓ มีการส่งเสริมให้ครูนำอิทธิบาท ๔ และอุปัฏฐาธรรม ๒ มาใช้ในการดำเนินการสนับสนุนการปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่องไปอย่างชัดเจนและต่อเนื่องตามลำดับ

ความต้องการจำเป็นขั้นดูแลสนับสนุนใกล้ชิด กลุ่มตัวอย่างมีความต้องการจำเป็นทุกกิจกรรม โดยมีผลการเรียงลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นรายกิจกรรม ๓ ลำดับแรก เป็นดังนี้ ลำดับที่ ๑ มีการแต่งตั้งคณะกรรมการนิเทศติดตามผลการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธที่ชัดเจน ลำดับที่ ๒ มีแผนและปฏิทินการนิเทศติดตามผลการดำเนินงานพัฒนาโรงเรียนวิถิพุทธ และลำดับที่ ๓ มีการนิเทศแบบกัลยาณมิตรในการติดตามผล การพัฒนาครูและนักเรียนอย่างเป็นระบบตามลำดับ

ความต้องการจำเป็นขั้นพัฒนาบุคลากรตามระบบไตรสิกขา กลุ่มตัวอย่างมีความต้องการจำเป็นทุกกิจกรรม โดยมีผลการเรียงลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นรายกิจกรรม ๓ ลำดับแรก เป็นต้นี้ ลำดับที่ ๑ มีการบริหารจัดการจิตเจริญปัญญาก่อนการประชุมครูทุกครั้ง ลำดับที่ ๒ มีการสนับสนุนให้ครูเรียนรู้และสอรรถธรรมศึกษาตรีเป็นอย่างน้อย และลำดับที่ ๓ มีการจัดให้ครูเข้าค่ายปฏิบัติธรรมอย่างน้อยปีละ ๑ ครั้ง ตามลำดับ

ความต้องการจำเป็นขั้นจัดสภาพและองค์ประกอบ กลุ่มตัวอย่างมีความต้องการจำเป็นทุกด้าน โดยมีผลการเรียงลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นรายด้านจากมากไปน้อย ดังนี้ ลำดับที่ ๑ ด้านจัดหลักสูตรและการเรียนการสอน ลำดับที่ ๒ ด้านจัดกายภาพซึ่งมีความต้องการจำเป็นเท่ากับด้านจัดบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ และลำดับที่ ๓ ด้านจัดกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ซึ่งแต่ละด้านสามารถสรุปผลการเรียงลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นรายกิจกรรม ได้ดังนี้

ด้านจัดหลักสูตรและการเรียนการสอน กลุ่มตัวอย่างมีความต้องการจำเป็นทุกกิจกรรม โดยมีผลการเรียงลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นรายกิจกรรม ๓ ลำดับแรก เป็นต้นี้ ลำดับที่ ๑ มีการสนับสนุนให้นักเรียนเรียนรู้ผ่านโครงงานคุณธรรมอย่างน้อยเดือนละ ๑ ครั้ง และกิจกรรมจิตอาสาอย่างน้อยสัปดาห์ละ ๑ ครั้ง ลำดับที่ ๒ มีการจัดให้ครูและนักเรียนบริหารจัดการเจริญปัญญาร่วมกันก่อนนักเรียนเข้าเรียน เช้า - บ่าย ทุกวัน และลำดับที่ ๓ มีแผนการสอน/แผนการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการวิถีพุทธทุกกลุ่มสาระและในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา โดยเน้นให้ผู้เรียนได้ความรู้หลักธรรมที่เป็นความรู้ (K) มีศรัทธาเห็นคุณค่าแท้ของสิ่งที่เรียน (A) และได้ฝึกปฏิบัติจริงตามหลักธรรม (P) ตามลำดับ

ด้านจัดกายภาพ กลุ่มตัวอย่างมีความต้องการจำเป็นทุกกิจกรรม โดยมีผลการเรียงลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นรายกิจกรรม ๓ ลำดับแรก เป็นต้นี้ ลำดับที่ ๑ มีห้องพระพุทธศาสนา/ลานธรรมสำหรับศึกษาพุทธธรรม และบริหารจัดการเจริญปัญญา ลำดับที่ ๒ มีป้ายนิเทศ/ป้ายคุณธรรม/มีพุทธศาสนสุภาษิต/วาทธรรม/พระราชดำรัสติดตามที่ต่าง ๆ ของโรงเรียน และลำดับที่ ๓ มีการจัดอาคารสถานที่ สภาพแวดล้อมและตกแต่งบริเวณโรงเรียนให้เป็นธรรมชาติ สะอาด สงบ ร่มรื่น ปลอดภัย ตามลำดับ

ด้านจัดบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ กลุ่มตัวอย่างมีความต้องการจำเป็นทุกกิจกรรม โดยมีผลการเรียงลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นรายกิจกรรม ๓ ลำดับแรก เป็นต้นี้ ลำดับที่ ๑ มีกิจกรรมใฝ่รู้ สู้สิ่งยาก ลำดับที่ ๒ มีกิจกรรมส่งเสริมความสามารถนักเรียนในการนำความรู้ไปใช้ในชีวิตได้ถูกต้องและเหมาะสม โดยให้ฝึกปฏิบัติจริง และลำดับที่ ๓ มีกิจกรรมโฮมรูมเพื่อสะท้อนความรู้สึก เช่น ความรู้สึกที่ได้ทำความดี ตามลำดับ

ด้านจัดกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต กลุ่มตัวอย่างมีความต้องการจำเป็นทุกกิจกรรม โดยมีผลการเรียงลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นรายกิจกรรม ๓ ลำดับแรก เป็นต้นี้ ลำดับที่ ๑ มีกิจกรรมฝึก “การดูเป็น ฟังเป็น” ในการดูโทรทัศน์ ใช้โทรศัพท์ ใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ ฯลฯ เพื่อเน้นประโยชน์ในด้านการเรียนรู้เพิ่มพูนปัญญา ลำดับที่ ๒ มีกิจกรรมพิจารณาอาหารก่อนรับประทานอาหารกลางวัน และฝึกการรับประทานอาหาร “ไม่ดัง ไม่หก ไม่เหลือ” และลำดับที่ ๓ มีกิจกรรมประจำวันพระ ได้แก่ ใส่เสื้อขาวทุกคน สวดมนต์แปล ทำบุญใส่บาตร ฟังเทศน์ รับประทานอาหารมังสวิรัต เป็นต้น ตามลำดับ

๕.๑.๓ เสนอแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ผู้วิจัย สรุปผลการเสนอแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตามความต้องการจำเป็นรายการกิจกรรม ๓ ลำดับแรกของแต่ละขั้นตอนทั้ง ๖ ขั้นตอน รวม ๒๗ แนวทาง จากผลการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ โดยนำเสนอเรียงตามลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น รายขั้นตอน และรายการกิจกรรมใน ๓ ลำดับแรกจากมากไปน้อย ได้ดังนี้

๑. แนวทางการดำเนินงานตามความต้องการจำเป็น ขั้นเตรียมการ

๑) แนวทางการดำเนินงานขั้นเตรียมการ ตามความต้องการจำเป็นลำดับที่ ๑ “มีการสนับสนุนส่งเสริมให้คณะครูและผู้ที่เกี่ยวข้องได้ไปศึกษาดูงานโรงเรียนวิถีพุทธที่ประสบความสำเร็จ” ควรใช้วิธีดำเนินการ ดังนี้ มีการประชุมวางแผนการศึกษาดูงาน จัดทำโครงการศึกษา ดูงาน จัดสรรงบประมาณ แต่งตั้งคณะทำงานวางแผนการศึกษาดูงาน เตรียมข้อมูลที่จะไปศึกษาดูงาน อาทิ ศึกษารายละเอียดการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนต้น การศึกษาปัญหาอุปสรรคที่พบ และจัดทำคู่มือการศึกษาดูงาน เป็นต้น มีการศึกษาสถานที่ศึกษาดูงาน สืบหาข้อมูลโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จ จากแหล่งข้อมูลที่เชื่อถือได้ เลือกสถานที่ศึกษาดูงาน กำหนดเป็นเป้าหมายของการศึกษา ดูงาน ติดต่อประสานงานกับโรงเรียนที่จะศึกษาดูงาน มีการจัดประชุมคณะครูและผู้ที่เกี่ยวข้องที่จะไป ศึกษาดูงาน แจ้งให้ทราบถึงวัตถุประสงค์การไปศึกษาดูงานและสร้างความตระหนักให้เห็นถึง ความสำคัญและประโยชน์ที่จะได้รับ ให้ความรู้ครูในการศึกษาดูงานที่ถูกต้อง ให้ศึกษาวิทัศน์ เกี่ยวกับกิจกรรมโรงเรียนที่จะไปศึกษาดูงาน และร่วมกันกำหนดเป้าหมายการศึกษาดูงาน วางแผน แบ่งงานรับผิดชอบสร้างข้อตกลงและนัดหมายการศึกษาดูงาน พาครูไปศึกษาดูงานโรงเรียนวิถีพุทธที่ ประสบความสำเร็จ เป็นโรงเรียนที่มีการพัฒนาอย่างแท้จริง มีการปฏิบัติเป็นประจำวัน มีการจัดการ เรียนการสอนจริงในวันศึกษาดูงาน ครูที่ไปศึกษาดูงาน มีการบันทึก จดจำ แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับครู ของโรงเรียนที่ไปศึกษาดูงานในประเด็นที่ได้รับมอบหมายและอาจมีการทำข้อตกลงร่วมกันเป็น โรงเรียนพี่โรงเรียนน้องในการช่วยกันพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธร่วมกัน ภายหลังการศึกษาดูงานควรจัด ให้มีการประชุมเพื่อสรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาดูงาน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แลกเปลี่ยนความ คิดเห็นการนำสิ่งที่ได้จากการศึกษาดูงานมาพัฒนาต่อยอดและนำมาเป็นแนวทางการประยุกต์ใช้ได้ จริงในโรงเรียนให้เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนของตน ตลอดจนระดมความคิดเห็นที่จะนำมาพัฒนา โรงเรียนวิถีพุทธให้ประสบความสำเร็จ

๒) แนวทางการดำเนินงานขั้นเตรียมการ ตามความต้องการจำเป็นลำดับที่ ๒ “มีการจัดประชุมชี้แจง/สัมมนาผู้มีส่วนสนับสนุนและเกี่ยวข้อง อาทิ คณะครู คณะกรรมการ สถานศึกษา นักเรียน ผู้ปกครองและชุมชนเพื่อให้เข้าใจแนวทางการพัฒนา/ทิศทางความสำเร็จในการ พัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธร่วมกัน” ควรใช้วิธีดำเนินการ ดังนี้ จัดทำโครงการประชุมสัมมนา สนับสนุน งบประมาณแต่งตั้งคณะกรรมการจัดประชุมสัมมนา ประชุมคณะกรรมการ และคณะครูวางแผนจัด ประชุมสัมมนา มีคำสั่งมอบหมายให้คณะครูดำเนินการไปในทิศทางเดียวกัน มอบหมายภารกิจให้ ผู้รับผิดชอบฝ่ายต่าง ๆ ดำเนินการส่วนที่เกี่ยวข้องกับการประชุมโดยจัดบุคลากรอย่างเหมาะสม และ ใช้ภาคีเครือข่ายร่วมดำเนินการ จัดเตรียมการจัดประชุมสัมมนา กำหนดเป้าหมายการประชุม ร่วมกัน คัดเลือกหัวเรื่องเนื้อหาการประชุมมอบหมายผู้รับผิดชอบ จัดทำกำหนดการประชุม นัดหมาย ประสานเชิญผู้เกี่ยวข้องเข้าประชุมสัมมนาประชาสัมพันธ์อย่างทั่วถึง ประสานเชิญวิทยากรจัดเตรียม

ความพร้อมสถานที่ สื่อ เอกสาร ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการประชุม ศึกษาความรู้สิ่งที่จะชี้แจงให้เข้าใจ เตรียมแนวทางการจัดกิจกรรมนำเสนอเป้าหมายเตรียมจัดกลุ่มแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และจัดผู้เกี่ยวข้องให้ ข้อมูล/ตอบคำถาม/เชิญชวนผู้เข้าประชุม และจัดประชุมสัมมนาผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ครู ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษา นักเรียน ชุมชน เจ้าอาวาสหรือพระภิกษุของวัดในชุมชน ชี้แจงสภาพ ปัญหา และแจ้งวัตถุประสงค์ของการประชุม เพื่อสร้างความเข้าใจให้ตรงกันเกี่ยวกับการดำเนิน โครงการวิถีพุทธของโรงเรียน และเพื่อระดมความคิด ข้อเสนอแนะทิศทางความสำเร็จในการพัฒนา โรงเรียนวิถีพุทธจากผู้เข้าประชุมสัมมนา โดยจัดกิจกรรมการประชุมกลุ่มใหญ่ร่วมกัน เชิญวิทยากร บรรยายให้ความรู้วิถีพุทธ สร้างความเข้าใจการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธให้ตรงกัน แจกเอกสาร ประกอบการบรรยาย ให้ชมวิดิทัศน์โรงเรียนที่ประสบความสำเร็จ ชวนคุย ขอให้ร่วมแสดงความคิดเห็น ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ ประชุมกลุ่มย่อยระดมความคิดหาแนวทาง พัฒนาร่วมกัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน เสนอผลต่อที่ประชุมใหญ่ สรุปองค์ความรู้จากการประชุม นำเป็น แนวทางในการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธและมีการประเมินผลการจัดประชุมสัมมนา

๓) แนวทางการดำเนินงานขั้นเตรียมการ ตามความต้องการจำเป็นลำดับที่ ๓ “มีการจัดประชุมคณะกรรมการสถานศึกษาเพื่อได้รับทราบแนวทางการดำเนินงานพัฒนาโรงเรียน วิถีพุทธ” ควรใช้วิธีดำเนินการ ดังนี้ ประชุมวางแผนเตรียมการประชุม มอบหมายผู้รับผิดชอบฝ่ายต่าง ๆ อย่างชัดเจน กำหนดวัน เวลา สถานที่ประชุม จัดทำวาระการประชุม หนังสือเชิญคณะกรรมการ สถานศึกษาเข้าประชุม เชิญวิทยากร หรือมอบหมายผู้ชี้แจงเรื่องเกี่ยวกับโรงเรียนวิถีพุทธและแนว ทางการดำเนินงานพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ และจัดเตรียมสื่อและเอกสารที่ใช้ในการประชุม และในการ จัดประชุมคณะกรรมการสถานศึกษาเพื่อได้รับทราบแนวทางการดำเนินงานการพัฒนาโรงเรียน วิถีพุทธนั้น อาจได้รับทราบเรื่องอื่น ๆ อาทิ สรุปเรื่องโรงเรียนวิถีพุทธ ความสำคัญของโรงเรียน วิถีพุทธ ผลการดำเนินงานและกิจกรรมโรงเรียนวิถีพุทธ ปัญหาอุปสรรคการดำเนินงานโรงเรียน วิถีพุทธ เป้าหมายคุณภาพนักเรียน การพัฒนาครู กระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ จุดเด่น จุดด้อยต่าง ๆ เป็นต้น และในการประชุม ควรมีการเชิญวิทยากรให้ความรู้เรื่องเกี่ยวกับโรงเรียน วิถีพุทธ ให้ชมวิดิทัศน์โรงเรียนวิถีพุทธที่ประสบความสำเร็จ/มีการเชิญให้คณะกรรมการสถานศึกษาไป ศึกษาดูงานโรงเรียนวิถีพุทธที่ประสบความสำเร็จพร้อมกับคณะครู และควรมีการขอให้ที่ประชุมให้ ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธเพิ่มเติม ตลอดจนขอให้ คณะกรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมสนับสนุนการดำเนินการด้วย ควรมีการสรุปผลการประชุม/ องค์ความรู้ที่ได้จากการประชุมและจัดทำรายงานการประชุมคณะกรรมการสถานศึกษา พร้อมทั้งมี การนำผลการประชุมแจ้งให้คณะครูทราบและนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ

๒. แนวทางการดำเนินงานตามความต้องการจำเป็น ขั้นประเมินผลและเผยแพร่ผลการ ดำเนินการ

๔) แนวทางการดำเนินงาน ขั้นประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินการ ตามความ ต้องการจำเป็นลำดับที่ ๑ “มีการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ผลการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ในรูปแบบ ต่าง ๆ อาทิ วารสาร บทความ เว็บไซต์” ควรใช้วิธีการดำเนินงาน ดังนี้ ประชุมผู้เกี่ยวข้อง วางแผน ประชาสัมพันธ์เผยแพร่ผลการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ มีการจัดตั้งคณะกรรมการด้านการ ประชาสัมพันธ์เป็นผู้ดำเนินการ และให้ครูที่มีความรู้ความสามารถด้าน IT เข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบ

มีการสนับสนุนงบประมาณและจัดหาอุปกรณ์ในการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ พร้อมทั้งส่งเสริมให้ความรู้แก่ผู้รับผิดชอบ ให้ศึกษาวิธีการจัดทำ มีการประชาสัมพันธ์ให้แก่ครู นักเรียน โรงเรียนวิถิพุทธ คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครองนักเรียน และชุมชน ผู้บริหารโรงเรียน หัวหน้าส่วนราชการต่าง ๆ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องซึ่งสนับสนุนการดำเนินงานวิถิพุทธของโรงเรียน และสาธารณชนทั่วไป เรื่องที่โรงเรียนดำเนินการประชาสัมพันธ์ ได้แก่ กิจกรรมโรงเรียนวิถิพุทธที่ประสบความสำเร็จ เช่น ที่เกิดแก่นักเรียน โรงเรียนในภาพรวม ผลการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธอย่างต่อเนื่อง เห็นพัฒนาการก่อนหลังเป็นข้อมูลที่ผ่านการวิเคราะห์แล้ว โดยประชาสัมพันธ์อย่างถูกต้องตามหลักประชาสัมพันธ์ จัดรูปภาพประกอบสวยงาม พิมพ์ชัดเจน มีหัวข้อน่าสนใจ อาทิ “วิถิพุทธเปลี่ยนแปลงนักเรียนไปสู่หนทางที่ดี” และมีการใช้สื่อต่าง ๆ อย่างหลากหลายในการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ผลการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธ อาทิ เว็บไซต์ของเขตพื้นที่ เว็บไซต์ของโรงเรียน เฟสบุ๊ก ไลน์กลุ่ม โบรชัวร์ วารสาร บทความ แผ่นพับ จุลสาร ป้ายนิเทศ ใช้หอกระจายข่าวโรงเรียน หอกระจายข่าวหมู่บ้าน และมีเครือข่ายประชาสัมพันธ์ มีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ผลการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธ เช่น จัดกิจกรรมเปิดโลกวิชาการ เปิดบ้านคุณธรรม จัดนิทรรศการในโอกาสต่าง ๆ ประชุมผู้ปกครอง ประชุมคณะกรรมการสถานศึกษา ยกย่องเชิดชูเกียรติ มอบเกียรติบัตร จัดป้ายประกาศเชิดชูคนดี และประชาสัมพันธ์ โดยเผยแพร่เอกสารในการเข้าร่วมการประชุมผู้บริหารโรงเรียนประจำเดือน มีการนิเทศกำกับติดตามผลการดำเนินงานการประชาสัมพันธ์ มีการส่งแบบสอบถามให้ผู้ปกครองนำข้อมูลมาสรุปผลประเมินผล และนำไปพิจารณาปรับปรุงแก้ไข/พัฒนางานประชาสัมพันธ์ให้ดียิ่งขึ้น

๕) แนวทางการดำเนินงานขึ้นประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินการ ตามความต้องการจำเป็นลำดับที่ ๒ “มีการแต่งตั้งคณะกรรมการประเมินผลการดำเนินงานพัฒนาโรงเรียนวิถิพุทธที่เหมาะสม” ควรใช้วิธีการดำเนินงาน ดังนี้ ประชุมผู้มีส่วนเกี่ยวข้องร่วมกันพิจารณาคัดเลือกบุคคลที่มีความเหมาะสม ยึดหลักการมีส่วนร่วม แต่งตั้งผู้ที่มีความรู้เรื่องโรงเรียนวิถิพุทธ มีความเข้าใจเรื่องวิถิพุทธ การดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธ และมีประสบการณ์ประเมินอัตลักษณ์ ๒๙ ประการสู่วิถิพุทธ ตลอดจนมีศรัทธาต่อการปฏิบัติงานตามแนวทางวิถิพุทธ และแต่งตั้งจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เช่น ตัวแทนคณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง ครูจากแต่ละสายชั้น คณะทำงานฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องของโรงเรียน นักเรียน และผู้แทนพระสงฆ์จากวัดในชุมชนตัวแทนผู้ปกครอง ตัวแทนชุมชน ตัวแทนนักเรียน/แต่งตั้งจากผู้ที่มีศรัทธาในการประเมิน/แต่งตั้งจากบุคคลที่เป็นที่ยอมรับของโรงเรียน ครู บุคลากร และผู้บริหารโรงเรียน โดยมีการออกคำสั่งแต่งตั้งเป็นลายลักษณ์อักษรที่ชัดเจน

๖) แนวทางการดำเนินงานขึ้นประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินการ ตามความต้องการจำเป็นลำดับที่ ๓ “มีการสรุปและรายงานผลการดำเนินงานพัฒนาโรงเรียนวิถิพุทธให้คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชน และต้นสังกัดได้รับทราบ” ควรใช้วิธีการดำเนินงาน ดังนี้ จัดประชุมผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อสรุปและรายงานผลการดำเนินงานพัฒนาโรงเรียนวิถิพุทธ และแต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำสรุปผลการดำเนินงานและออกแบบการรายงานผล โดยมีจุดประสงค์ของการจัดทำสรุปและรายงานผลการดำเนินงานพัฒนาโรงเรียนวิถิพุทธเพื่อให้เห็นความสำเร็จร่วมกัน และการเสนอให้คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชนและต้นสังกัด ก็เพื่อให้ทราบผลการดำเนินงาน และรับฟังข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ จะได้ร่วมด้วยช่วยกันแก้ไขปัญหา ร่วมมือกันวางแผน

ปรับปรุงและพัฒนาการดำเนินงานในปีต่อไป วิธีการสรุปและรายงานผลการดำเนินงานพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ คณะกรรมการร่วมกันแสดงความคิดเห็นวิธีการที่จะสื่อสารให้ผู้อื่นเข้าใจอย่างสร้างสรรค์ และเป็นรูปธรรม สรุปตามขอบข่ายการบริหารงานโรงเรียนวิถีพุทธ เน้นข้อมูลที่เป็นจริงเชิงประจักษ์ เชื่อถือได้ ให้เห็นก่อน - หลังของแต่ละด้านชัดเจนด้วยภาพถ่ายการปฏิบัติจริงเพื่อจะได้เห็นพัฒนาการและความภาคภูมิใจ มีการรวบรวมชิ้นงานของผู้รับผิดชอบมาสรุปรายงานแล้วให้คณะกรรมการตรวจทานก่อนจัดทำสรุปรายงานผล รูปแบบการจัดทำสรุปรายงานผลการดำเนินงานพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ มีการจัดทำเป็นเอกสารรูปเล่มชัดเจน เช่น วารสาร รายงานประจำปี เอกสารสรุปผลการดำเนินงาน (ฉบับสรุป) จุลสารรายงานผลการพัฒนา และนอกจากนี้ยังมีการจัดทำเป็นแผ่นพับ File แผ่นพับ วิดีทัศน์ VTR และ Power Point ประกอบการนำเสนอ วิธีการนำเสนอสรุปผลและรายงานผลการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธให้คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชน ได้รับทราบ มีวิธีต่าง ๆ ได้แก่ จัดประชุมชี้แจงพร้อมแจกเอกสาร แจกให้ทราบเป็นหนังสือ มอบเอกสารสรุปให้ แจกเป็นจุลสาร แผ่นพับ พร้อมฉายวีดิทัศน์ VTR และจัดทำ Power point ประกอบคำบรรยายในที่ประชุม จัดทำป้ายประชาสัมพันธ์หน้าโรงเรียน จัดกิจกรรมนิทรรศการผลการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธเชิญผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษา ชุมชนมาชมนิทรรศการ และมอบเป็นเอกสารให้แก่โรงเรียนที่มาศึกษาดูงาน และโรงเรียนที่เชิญไปเป็นวิทยากร ตลอดจนประชาสัมพันธ์เผยแพร่ให้ชุมชนและผู้เกี่ยวข้องรับทราบทางเว็บไซต์ ไลน์กลุ่ม เฟสบุ๊คของโรงเรียน เสียงตามสายของโรงเรียน และหอกระจายข่าวสารชุมชน และส่งเอกสารสรุปและรายงานผลเป็นเอกสารรูปเล่ม อย่างเป็นทางการให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาทราบ

๓. แนวทางการดำเนินงานตามความต้องการจำเป็น ขั้นปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง

๓) แนวทางการดำเนินงานขั้นปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง ตามความต้องการจำเป็น ลำดับที่ ๑ “มีการทบทวนหลังปฏิบัติงาน หรือ AAR (After Action Review) ในแต่ละกิจกรรมที่ดำเนินงาน เพื่อเป็นการทบทวนวิธีการทำงานทั้งด้านความสำเร็จและปัญหาที่เกิดขึ้นในพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ” ควรใช้วิธีดำเนินการ ดังนี้ ผู้บริหารหรือครูผู้รับผิดชอบกิจกรรม/โครงการซึ่งได้รับมอบหมาย ให้จัดการประชุมคณะกรรมการดำเนินงานและผู้ที่เกี่ยวข้อง ควรทบทวนการปฏิบัติงานทุกครั้งเมื่อเสร็จสิ้นโครงการหรือภายหลังกิจกรรม ในวันที่เสร็จกิจกรรมหรือไม่ปล่อยให้นานเกิน ๑ สัปดาห์ โดยประชุมโต๊ะกลมใช้หลักวงกลมกลายามิตร มีการแจ้งกำหนดวันประชุมให้ทราบล่วงหน้า เพื่อจัดเตรียมข้อมูล มีการกำหนดประเด็นการประชุม และต้องมีผู้นำการประชุมซึ่งมีบทบาทเป็น coach/facilitator จุดประสงค์ในการประชุม เพื่อทบทวนหลังการปฏิบัติงานร่วมกัน สะท้อนวิธีการทำงานทั้งด้านความสำเร็จและปัญหาที่เกิดขึ้น จากการทำกิจกรรมทุกครั้ง นำเป็นข้อมูลในการปรับปรุงและพัฒนาต่อไป วิธีการประชุมทบทวนหลังปฏิบัติงาน หรือ AAR ให้แต่ละคนนำเสนอผลการปฏิบัติงานทั้งที่เป็นผลสำเร็จและที่เป็นปัญหา โดยให้สะท้อนตนเอง สะท้อนการปฏิบัติงานและผลสำเร็จของการปฏิบัติงาน มีการชื่นชมผลสำเร็จ และร่วมกันวางแผน หาสาเหตุที่แท้จริงของปัญหาร่วมกันแก้ไขปัญหา เสนอแนะวิธีการแก้ไขปัญหา และแนวทางการพัฒนาให้ได้ตามเป้าหมาย โดยเปิดโอกาสให้ทุกคนมีส่วนร่วม แสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนความคิดเห็นแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน เต็มใจรับฟังข้อมูล วิพากษ์วิจารณ์อย่างสร้างสรรค์ เน้นคารวะธรรมและสามัคคีธรรม แนะนำการพัฒนาอย่างกลมกลืน และใช้โยนิโสมนสิการ มีการบันทึกสรุปผลการประชุมเป็นแนวทาง แนวคิดในการทำงาน

ร่วมกัน และมีการนำผลการประชุม ที่เกิดจากการมีส่วนร่วมซึ่งเป็นแนวทาง แนวคิดในการทำงาน ร่วมกันไปใช้เป็นประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาการปฏิบัติงาน พัฒนางาน ในการทำกิจกรรมครั้งต่อไป ทั้งนี้ในการประชุม AAR อาจนำไปใช้ในโรงเรียนโดยใช้เป็นกิจกรรมโฮมรูมหรือใช้เมื่อสิ้นสุดการอบรม โดยประชุมร่วมกัน ให้ครูนำความรู้ที่ได้จากการอบรมมาเล่าสู่กันฟัง ร่วมกันสรุปสิ่งที่เรียนรู้ใหม่จากการอบรม นำไปใช้พัฒนานักเรียนและพัฒนาโรงเรียนต่อไป

๘) แนวทางการดำเนินงานขั้นปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง ตามความต้องการจำเป็น ลำดับที่ ๒ “มีการประชุมครู และบุคลากรที่เกี่ยวข้องเพื่อร่วมวางแผนปรับปรุงพัฒนางานโรงเรียน วิถีพุทธอย่างต่อเนื่องและเหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนวิถีพุทธ ในรูปแบบการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ สู่อัตลักษณ์ ๒๙ ประการ หรือพัฒนาสู่โรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำ หรือพัฒนาสู่โรงเรียนวิถีพุทธ พระราชทาน” ควรใช้วิธีดำเนินการ ดังนี้ ควรจัดประชุมสร้างความตระหนักแก่คณะครูและบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ สร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นทั้งส่วนตนเองและโดยรวม และให้ทุกคนเห็นคุณค่าของการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ อีกทั้งสร้างความเข้าใจอย่างถ่องแท้ ชัดเจน เกี่ยวกับโรงเรียนวิถีพุทธ รูปแบบการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธสู่อัตลักษณ์ ๒๙ ประการ การพัฒนาสู่โรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำ หรือการพัฒนาสู่โรงเรียนวิถีพุทธพระราชทาน โดยวิธีการต่าง ๆ อาทิ อธิบายชี้แจงโดยละเอียด จัดทำเอกสารมอบให้ผู้เข้าประชุมศึกษา นำเสนอวิทัศน์โรงเรียนต้นแบบที่ประสบความสำเร็จเป็นโรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำ หรือโรงเรียนวิถีพุทธพระราชทาน และพาไปศึกษาดูงาน จัดประชุมครูและบุคลากรที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ เพื่อกำหนดรูปแบบการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธร่วมกัน มีการพิจารณาความเหมาะสมของกิจกรรมที่โรงเรียนดำเนินการกับบริบทของโรงเรียน มีการนำเสนอผลการประเมินอัตลักษณ์ ๒๙ ประการ ปัญหาอุปสรรคที่พบจากการดำเนินงานเพื่อให้ที่ประชุมพิจารณา มีการอภิปรายจุดพัฒนามาร่วมกัน กำหนดเป้าหมายร่วมกัน และร่วมกันวางแผน เสนอแนะแนวทางการพัฒนางาน โดยเปิดโอกาสให้ทุกคนมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น พูดคุยกันอย่างจริงใจ ทั้งนี้ในการประชุมควรเป็นการประชุมโต้เถียง มีการสื่อสารสองทาง และควรจัดประชุมหลังเลิกเรียน จัดทำแผนปฏิบัติการอย่างเป็นรูปธรรม สนับสนุนงบประมาณ ดำเนินการ มีการกำหนดผู้รับผิดชอบ อัตลักษณ์แต่ละด้าน ดำเนินการตามตัวชี้วัด และเป้าหมายที่กำหนด ดำเนินการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธตามแผน มีการลงมือปฏิบัติอย่างจริงจังครบถ้วนตามอัตลักษณ์ ๒๙ ประการ หรือตามมติที่ประชุม โดยลงมือปฏิบัติไปด้วยกัน ทุกคนมีบทบาทหน้าที่รับผิดชอบชัดเจน ร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมทำ เน้นการทำงานเป็นทีม ทำงานด้วยความรักสามัคคี ทุกคนทำงานแบบกัลยาณมิตรที่ดี มีการยกย่อง ชมเชย ให้กำลังใจกันและกัน และให้ข้อเสนอแนะในการปฏิบัติงานเพื่อเป้าหมายสู่ความสำเร็จตามหลักอิทธิบาท ๔ มีการกำกับติดตามแผน ติดตามผลการดำเนินงานเป็นระยะ มีการติดตามพูดคุยเพื่อปรึกษาหารือกับคณะทำงานอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ มีการสรุปผล วัดและประเมินผลการดำเนินงาน มีการนำผลการดำเนินงานไปใช้ในการปรับปรุงแก้ไข พัฒนางานอย่างต่อเนื่อง และรายงานผลให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทราบ

๙) แนวทางการดำเนินงานขั้นปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง ตามความต้องการจำเป็น ลำดับที่ ๓ “มีการส่งเสริมให้ครูนำอิทธิบาท ๔ และอุပ္ปายาสธรรม ๒ มาใช้ในการดำเนินการสนับสนุน การปรับปรุง การพัฒนางานให้เป็นไปอย่างชัดเจนและต่อเนื่อง” ควรใช้วิธีดำเนินการ ดังนี้ จัดประชุม/ อบรมครูเพื่อสร้างองค์ความรู้ให้ครูเกี่ยวกับความหมาย ความสำคัญ การนำหลักธรรมอิทธิบาท ๔

และอุปนิสัยธรรม ๒ ไปใช้ประโยชน์ โดยให้ครูเข้าใจอย่างชัดเจน แจ่มแจ้ง ด้วยการเชิญผู้รู้/วิทยากร ผู้ประสบความสำเร็จในการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธให้ความรู้และผลดีที่ได้รับจากหลักธรรม/นิมิตต์ พระวิทยากรบรรยาย/ยกตัวอย่างจริง ให้ทุกคนศึกษารายละเอียดหลักธรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน วิเคราะห์หลักธรรมทั้ง ๒ ตลอดจนผู้บริหารให้ความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมแก่ครูด้วยตนเอง และให้ครู กำหนดแนวทางการดำเนินงานร่วมกัน สนับสนุนให้ครูนำหลักธรรมทั้ง ๒ ไปใช้ในการดำเนินชีวิต และใช้ในการพัฒนางาน ด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น ให้ร่วมกันคิดว่าจะนำหลักธรรมทั้ง ๒ ไปใช้ในรูปแบบใด มีใครต้องทำอะไรบ้าง แล้วนำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในที่ประชุม เชิญชวนให้นำหลักธรรมไปสู่การ ปฏิบัติจริง เพื่อพัฒนางานให้ดียิ่งขึ้น ให้สำเร็จก้าวหน้า ไม่ท้อ ไม่รู้สีกว่าถูกบังคับ มีการสร้างแรงบันดาลใจในการทำงานให้ครูรักและผูกพันในการทำงาน จนประสบผลสำเร็จ แจ่มแจ้งให้ครูทำ แผนพัฒนาตนเองรายบุคคล ให้ครูวิเคราะห์ตนเองในการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้จริงในการดำเนิน ชีวิตโดยให้นำเสนอต่อที่ประชุม แลกเปลี่ยนเรียนรู้แนวทางการปฏิบัติ และสนับสนุนให้ครูนำ หลักธรรมทั้ง ๒ ไปประยุกต์ใช้จริงในการจัดการเรียนการสอน บูรณาการหลักธรรมในกิจกรรมการ เรียนการสอนทุกกลุ่มสาระ และออกแบบกิจกรรมฝึกนักเรียน ทั้งนี้ผู้บริหาร และครูทำตัวเป็น แบบอย่างที่ดี ในการใช้หลักธรรมทั้ง ๒ ในการดำเนินชีวิต มีการส่งเสริมโดยสร้างแรงจูงใจให้บุคลากร ไปประยุกต์ใช้ในการปรับปรุงและพัฒนางานอย่างชัดเจนและต่อเนื่อง มีการนิเทศติดตาม กำกับผลการ พัฒนางานอย่างชัดเจนต่อเนื่อง และประเมินผลเป็นระยะ และมีการชื่นชม ยกย่อง เสริมขวัญกำลังใจ ผู้ที่นำหลักธรรมไปใช้ประสบผลสำเร็จ

๔. แนวทางการดำเนินงานตามความต้องการจำเป็น ขั้นดูแลสนับสนุนใกล้ชิด

๑๐) แนวทางการดำเนินงาน ขั้นดูแลสนับสนุนใกล้ชิด ตามความต้องการจำเป็น ลำดับที่ ๑ “มีการแต่งตั้งคณะกรรมการนิเทศติดตามผลการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธที่ชัดเจน” ควรใช้วิธีดำเนินการ ดังนี้ ประชุมคณะทำงานวางแผนแต่งตั้งคณะกรรมการนิเทศติดตามผล เพื่อให้ ร่วมแสดงความคิดเห็นเสนอแนะและมีส่วนร่วมตัดสินใจ กำหนดบุคคลผู้มีความรู้ความสามารถ เป็นคณะกรรมการนิเทศติดตาม ซึ่งคณะกรรมการประกอบด้วย ครู คณะกรรมการสถานศึกษา คณะทำงานบริหารของโรงเรียน มีการออกคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการนิเทศติดตามผลการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธที่ชัดเจน ประกอบด้วยบุคคลที่มีความรู้ความสามารถและมีคุณสมบัติตามที่กำหนด อาทิ เป็นครูจากทุกสายชั้น เป็นคณะกรรมการสถานศึกษา เป็นผู้ที่มีจิตใจมีจิตอาสา เป็นต้น และ ในคำสั่งแต่งตั้ง มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการนิเทศติดตามผลการพัฒนา โรงเรียนวิถีพุทธที่ชัดเจน อาทิ การเข้าร่วมกิจกรรมการอบรมสร้างความเข้าใจอย่างถ่องแท้เรื่อง โรงเรียนวิถีพุทธ เรื่องบุคลิกภาพที่ การประชุมสะท้อนผลแบบ AAR การเข้าร่วมประชุมเพื่อสร้างความ เข้าใจตรงกันไปในทิศทางเดียวกัน การวางแผนนิเทศ การนิเทศตามปฏิทินการนิเทศ การจัดทำ เครื่องมือการนิเทศที่มีคุณภาพน่าเชื่อถือ วิธีการนิเทศ การสรุปผลการนิเทศ การนำผลการนิเทศไปใช้ ให้เกิดประโยชน์ต่อผู้รับการนิเทศ และการพัฒนางานโรงเรียนวิถีพุทธ และการรายงานผลการนิเทศ

๑๑) แนวทางการดำเนินงาน ขั้นดูแลสนับสนุนใกล้ชิด ตามความต้องการจำเป็น ลำดับที่ ๒ “มีแผนและปฏิทินการนิเทศติดตามผลการพัฒนาการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ” ควรใช้ วิธีดำเนินการ ดังนี้ ให้คณะกรรมการนิเทศติดตามผลการดำเนินงานพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ จัดทำ แผนและปฏิทินการนิเทศติดตามผล โดยกำหนดวัตถุประสงค์ในแผนเพื่อทราบผลสำเร็จ/ปัญหาในการ

พัฒนาการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ และนำผลการนิเทศมาใช้แก้ไข/ปรับปรุงและพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ มีการกำหนด ขอบข่ายการนิเทศ การนิเทศ วิธีการนิเทศ เครื่องมือนิเทศ การบันทึกการนิเทศ การสรุปรายงานผลการนิเทศ และการให้ความสำคัญต่อผลการนิเทศในการนำไปใช้ปรับปรุงและพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ ตลอดจนการกำหนดเวลาการนิเทศในปฏิทินการนิเทศ ใช้เป็นคู่มือการนิเทศ และในการจัดทำแผนและปฏิทินการนิเทศ คณะกรรมการควรประชุมวางแผนดำเนินการร่วมกับผู้เกี่ยวข้อง ควรมีแผนนิเทศและปฏิทินการนิเทศ และคู่มือการนิเทศที่มีความชัดเจน มีกิจกรรมนิเทศ และเวลาที่เหมาะสมเป็นไปได้ออกกับผู้รับการนิเทศ และบูรณาการแผนกับโครงการอื่น ๆ ที่สอดคล้องกัน และมีการประชาสัมพันธ์แผนการนิเทศและปฏิทินการนิเทศให้ครูที่เกี่ยวข้องทราบล่วงหน้า ตลอดจนมีการนิเทศตามแผนและปฏิบัติตามอย่างจริงจัง ต่อเนื่อง ทั้งนี้ควรมีการปรับแผนและปฏิทินการนิเทศติดตามผลให้เหมาะสมกับบริบทและข้อเท็จจริง และควรกำหนดกิจกรรมการนิเทศในโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ

๑๒) แนวทางการดำเนินงาน ขั้นดูแลสนับสนุนใกล้ชิด ตามความต้องการจำเป็น ลำดับที่ ๓ “มีการนิเทศแบบกัลยาณมิตร ในการติดตามผลการพัฒนาครูและนักเรียนอย่างเป็นระบบ” ควรใช้วิธีดำเนินการ ดังนี้ ใช้หลักกัลยาณมิตรในการนิเทศโดยผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ มีความเป็นกันเอง มีความปรารถนาดีต่อกัน มีการแนะนำให้การช่วยเหลือ ให้คำปรึกษาชี้แนะ ในสิ่งที่ต้องการ พูดคุยปัญหาอุปสรรคเชิงบวก และรับฟังความคิดเห็นข้อเสนอแนะของทุกฝ่าย นำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงการดำเนินงานด้วยความเข้าใจโดยปราศจากอคติ ต้องมีการวางแผนการนิเทศร่วมกัน ต้องมีการแจ้งให้ทราบล่วงหน้า ดำเนินการนิเทศตามสภาพจริง และมีการสรุปผลการนิเทศร่วมกัน ผู้นิเทศต้องได้รับการอบรมให้มีความรู้ดี ดำเนินการนิเทศเพื่อพัฒนาครูและนักเรียนซึ่งต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ในการนิเทศโดยสังเกตการสอนจริง ผู้นิเทศต้องแจ้งจุดประสงค์ให้ทราบ ศึกษาแผนการสอนของครูก่อนล่วงหน้า สังเกตการสอนด้วยท่าทีที่เป็นกัลยาณมิตรต่อกัน ภายหลังการนิเทศ มีการประชุมสะท้อนผลทันที โดยให้ครูได้สะท้อนตนเองก่อนว่าตนเองดำเนินการสอนได้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้หรือไม่ สิ่งใดทำได้ดี สิ่งใดที่ยังต้องปรับปรุง ผู้นิเทศชื่นชมความสำเร็จ พร้อมข้อเสนอแนะในการพัฒนาดียิ่งขึ้น และภายหลังการนิเทศ มีการทำ AAR เปิดใจยอมรับฟังความคิดเห็นของกันและกัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ สะท้อนอย่างมีระบบ และเป็นกัลยาณมิตรร่วมกันวิเคราะห์สภาพความสำเร็จ ปัญหาอุปสรรค และแนวทางแก้ไขต่อไป มีการสรุปผล รายงานผลการนิเทศ และนำไปใช้ในการพัฒนา

๕. แนวทางการดำเนินงานตามความต้องการจำเป็น ขั้นพัฒนาบุคลากรตามระบบไตรสิกขา

๑๓) แนวทางการดำเนินงาน ขั้นพัฒนาบุคลากรตามระบบไตรสิกขา ตามความต้องการจำเป็นลำดับที่ ๑ “มีการจัดให้มีการบริหารจัดการจริยปัญญาก่อนการประชุมครูทุกครั้ง” ควรใช้วิธีดำเนินการ ดังนี้ จัดการประชุมสร้างข้อตกลงร่วมกัน กำหนดเป็นกิจกรรมพื้นฐานก่อนการประชุมทุกครั้ง พร้อมทั้งมีการชี้แจง และอธิบายให้คณะครูทราบถึงคุณค่าและประโยชน์ของการบริหารจัดการจริยปัญญาก่อนการประชุม และเชิญชวนให้ปฏิบัติโดยพร้อมเพรียงกัน ตลอดจนมีการสวดมนต์ไหว้พระ นั่งสมาธิ ๒ - ๕ นาที ก่อนการประชุมทุกครั้ง โดยมีผู้บริหารนำปฏิบัติ และใช้หลักในการบริหารจัดการและจริยปัญญาหลากหลายรูปแบบก่อนการประชุม อาทิ ผลัดเปลี่ยนกันเป็นผู้นำใน

การบริหารจิต ผูกสติในการคิดก่อนพูด พูดขอบคุณ ขอโทษ ชมเชยผู้ร่วมงาน ส่งเสริมให้ครูพัฒนาตนเองเป็นแบบอย่างที่ดีในการบริหารจิตและเจริญปัญญา และนำไปใช้ในการปฏิบัติงาน ทั้งนี้ผู้บริหารมีการประเมินความเปลี่ยนแปลงด้วย

๑๔) แนวทางการดำเนินงาน ขั้นพัฒนาบุคลากรตามระบบไตรสิกขา ตามความต้องการจำเป็นลำดับที่ ๒ “มีการสนับสนุนให้ครูเรียนรู้และสอบธรรมศึกษาตรีเป็นอย่างน้อย” ควรใช้วิธีดำเนินการ ดังนี้ สํารวจข้อมูลครูผู้ที่ยังมิได้นักธรรมตรี ผู้ที่ได้นักธรรมตรี โท เอกแล้ว เชิญชวนและชี้แนะให้ครูเห็นประโยชน์ของการเรียนรู้และการสอบธรรมศึกษา และกำหนดเป็นนโยบายให้ครูทุกคนเรียนรู้และสอบธรรมศึกษาอย่างต่อเนื่อง โดยผู้บริหารเป็นผู้นำในการเรียนรู้และสมัครสอบธรรมศึกษา พร้อมทั้งสนับสนุนส่งเสริมให้ครูทุกคนสอบธรรมศึกษาด้วยความสมัครใจ อำนวยความสะดวกให้ครูในการสมัครสอบธรรมศึกษาและส่งเข้าสอบในวันสอบธรรมศึกษา นิมนต์พระมาสอนธรรมศึกษาแก่ครู จัดหาสื่อ เอกสารและแหล่งค้นคว้าให้ครูศึกษาเพื่อให้ความพร้อมก่อนสอบ สรุป ประเมินผลติดตามผลและผู้บริหารชื่นชมครูที่สอบผ่านพร้อมมอบเกียรติบัตรให้

๑๕) แนวทางการดำเนินงาน ขั้นพัฒนาบุคลากรตามระบบไตรสิกขา ตามความต้องการจำเป็นลำดับที่ ๓ “มีการจัดให้ครูเข้าค่ายปฏิบัติธรรมอย่างน้อยปีละ ๑ ครั้ง” ควรประชุมวางแผน สนับสนุนงบประมาณในการจัดทำโครงการให้ครูเข้าค่ายปฏิบัติธรรม มีคณะกรรมการดำเนินงาน นิมนต์พระวิทยากร/วิทยากรค่ายปฏิบัติธรรม จัดค่ายปฏิบัติธรรมครู ออกแบบกิจกรรมที่เน้นการปฏิบัติจริง และประชุมชี้แจงให้ครูทราบวัตถุประสงค์ในการจัดค่ายปฏิบัติธรรมครู รูปแบบการปฏิบัติธรรม ประโยชน์ที่จะได้รับและการนำไปใช้ และขอให้ทุกคนเข้าค่ายปฏิบัติธรรมปีละ ๑ ครั้ง ผู้บริหารเข้าปฏิบัติธรรมร่วมกับครู ทั้งนี้ในการจัดค่ายปฏิบัติธรรม โรงเรียนจัดค่ายปฏิบัติธรรมครูปีละ ๑ ครั้ง โดยจัดเองหรือส่งเสริมสนับสนุนให้ครูเข้าปฏิบัติธรรมร่วมกับหน่วยงานอื่น หรือโรงเรียนอาจจัดค่ายปฏิบัติธรรมครูปีละหลายครั้งให้ครูเลือกเข้าปฏิบัติธรรมโดยสะดวก และนำมาประกอบการพิจารณาความดีความชอบ ภายหลังการปฏิบัติธรรมให้มีการสะท้อนผล สรุปประเมินผลนำข้อมูลไปพัฒนาโดยนำแนวทางที่ได้ไปประยุกต์ใช้กับตนเองและสอนนักเรียน

๖. แนวทางการดำเนินงานตามความต้องการจำเป็น ขั้นจัดสภาพและองค์ประกอบ

๖.๑ ด้านจัดหลักสูตรการเรียนการสอน

๑๖) แนวทางการดำเนินงานขั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ ด้านจัดหลักสูตรการเรียนการสอน ตามความต้องการจำเป็น ลำดับที่ ๑ “มีการควรสนับสนุนให้นักเรียนเรียนรู้ผ่านโครงการคุณธรรมอย่างน้อยเดือนละ ๑ ครั้ง และกิจกรรมจิตอาสาอย่างน้อยสัปดาห์ละ ๑ ครั้ง” ควรใช้วิธีดำเนินการ ดังนี้ แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินโครงการคุณธรรมและกิจกรรมจิตอาสา จัดทำคู่มือการดำเนินงานและแผนปฏิบัติการสำหรับครูที่ปรึกษา กำหนดให้มีการอบรมครูให้ความรู้เรื่องโครงการคุณธรรม ให้แต่ละชั้นเรียนมีโครงการคุณธรรม ๑ โครงการ/๑ ภาคเรียน ปฏิบัติงานภาคสนามอย่างน้อยเดือนละ ๑ ครั้ง ทำกิจกรรมจิตอาสาทุกสัปดาห์ โดยโรงเรียนสนับสนุนงบประมาณทำโครงการคุณธรรม พร้อมทั้งกำหนดให้มีการประกวดโครงการคุณธรรมระดับชั้น/ระดับโรงเรียนเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเป็นขวัญกำลังใจในการทำ ความดี มีการจัดประชุมครูแจ้งให้ทราบถึงประโยชน์ที่จะได้จากการจัดการเรียนรู้ผ่านโครงการคุณธรรมและกิจกรรมจิตอาสา แจ้งแนวการดำเนินงานและให้ร่วมวางแผนการดำเนินกิจกรรม การประสานงาน วัด ชุมชน การนำนักเรียนเรียนรู้

ผ่านโครงการคุณธรรมและจิตอาสา มอบหมายให้แต่ละชั้นดำเนินการ มอบหมายให้ครูผู้รับผิดชอบ ดำเนินงานตามขั้นตอนกระบวนการ พร้อมทั้งแจ้งให้จัดการเรียนรู้โดยบูรณาการวิถีพุทธในโครงการ และกิจกรรมจิตอาสา บูรณาการกิจกรรมโครงการคุณธรรมและจิตอาสาในหลักสูตรการเรียนการสอน มีการวัดและประเมินผล และแจ้งเป็นนโยบายให้เขียนแผนการสอนให้สอดคล้องกับโครงการคุณธรรม ประชุมชี้แจงนักเรียน สร้างแรงจูงใจก่อนทำ อบรมนักเรียนให้ความรู้เรื่องโครงการคุณธรรมและ จิตอาสา ให้เห็นประโยชน์และคุณค่าของการทำกิจกรรมที่จะเกิดขึ้นกับตนเองและส่วนรวม เพื่อให้ นักเรียนเกิดแรงบันดาลใจในการทำกิจกรรม แล้วจึงให้นักเรียนจัดทำโครงการคุณธรรมโดยปฏิบัติงาน ภาคสนามอย่างน้อยเดือนละ ๑ ครั้ง โดยมีครูเป็นที่ปรึกษา แนะนำ มีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ร่วมกำหนดสิ่งที่เรียนรู้ พานักเรียนไปปฏิบัติจริง ในสถานการณ์จริง นอกห้องเรียน ใช้หลักอริยสัจ ๔ และบูรณาการพุทธธรรมในการทำโครงการ นักเรียนจัดทำโครงการเอง ค้นพบปัญหาเอง กำหนด ปัญหาเอง โดยมีผู้บริหารและครูร่วมวางแผนในขั้นกำหนดปัญหา และให้นักเรียนทำกิจกรรมจิตอาสา อย่างน้อยสัปดาห์ละ ๑ ครั้ง ด้วยความจริงใจ ทำกิจกรรมแล้วเกิดความสุขที่ได้ช่วยเหลือผู้อื่น อาทิ พัฒนาโรงเรียนหรือตามสถานที่ต่าง ๆ ในชุมชนทุกวัน โดยโรงเรียนส่งเสริมให้มีชุมนุม/ชมรมกิจกรรม จิตอาสาหลากหลาย และมีการบูรณาการการเรียนรู้การสร้างจิตอาสาจากโครงการคุณธรรม ทั้งนี้ควรมี การสรุปผลการดำเนินกิจกรรมโครงการคุณธรรม พัฒนาโครงการส่วนที่มีจุดบกพร่อง และพัฒนา ต่อยอดเมื่อประสบความสำเร็จ

๑๗) แนวทางการดำเนินงานชั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ ด้านจัด หลักสูตรการเรียนการสอน ตามความต้องการจำเป็น ลำดับที่ ๒ มีการจัดให้ครูและนักเรียนบริหารจัดการ จิตเจริญปัญญาร่วมกัน ก่อนนักเรียนเข้าเรียนเช้า - บ่ายทุกวัน” ควรใช้วิธีดำเนินการ ดังนี้ ประชุมชี้แจง ครูให้ทราบและเข้าใจตรงกันก่อนถือปฏิบัติ โดยสร้างความตระหนักแก่ครู ให้เห็นคุณค่าของการ ปฏิบัติ เห็นประโยชน์ เห็นข้อดี ผลที่จะได้รับ และยกตัวอย่างบุคคลผู้ที่ประสบผลสำเร็จจากการ บริหารจิตเจริญปัญญา พร้อมทั้งให้ความรู้และฝึกสมาธิให้ครูก่อนเพื่อให้ปฏิบัติไปในแนวทางเดียวกัน กำหนดเป็นนโยบายของโรงเรียน ให้ครูและนักเรียนบริหารจัดการจิตเจริญปัญญาร่วมกันก่อนนักเรียน เข้าเรียนเช้า - บ่ายทุกวัน ให้ครูถือปฏิบัติเป็นนโยบายสำคัญในการเรียนการสอน โดยร่วมกันวางแผน ปฏิบัติไปในแนวทางเดียวกัน อาทิ ครูและนักเรียนทำสมาธิพร้อมกันก่อนเรียนทุกวิชา วิชาละ ๕ นาที มอบครูและคณะกรรมการนักเรียนดำเนินกิจกรรมตามนโยบายเป็นกิจวัตรและสอดแทรกหลักธรรม ด้วย มีการปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ โดยครูเป็นแบบอย่างให้กับนักเรียนในการปฏิบัติบริหารจัดการจิตเจริญ ปัญญาร่วมกันก่อนเข้าเรียนเช้าบ่ายทุกวัน ตามที่โรงเรียนกำหนด และมีการปฏิบัติที่เพิ่มขึ้น เช่น มีการปฏิบัติก่อนกลับบ้านด้วย มีการปฏิบัติในช่วงเช้าในกิจกรรมหน้าเสาธงก่อนเข้าห้องเรียนทุกวัน ช่วงบ่ายหลังพักกลางวัน ก่อนเข้าเรียนตามบริบทของแต่ละห้อง มอบครูเวรนำปฏิบัติในช่วงเช้าและ ช่วงบ่าย เป็นต้น มีการปฏิบัติบริหารจัดการจิตเจริญปัญญา โดยใช้วิธีฝึกหลากหลายวิธี อาทิ ก่อนเข้าเรียนครู จะแผ่เมตตาและนั่งสมาธิพร้อมนักเรียน สวดมนต์ไหว้พระก่อนเข้าเรียน ฝึกสมาธิด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น ใช้เพลงลมหายใจเข้า หายใจออกประกอบท่าทาง ฝึกอัจฉริยะ ๙ ช่อง ฝึก ๑๖ ท่าบริหารสมอง นำสื่อ IT มาประกอบการฝึกบริหารจัดการจิตเจริญปัญญา และทำกิจกรรมสร้างแรงจูงใจในการบริหารจัดการจิตเจริญ ปัญญา เป็นต้น และมีการนิเทศ ติดตามกำกับเป็นระยะอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ โดยติดตาม

ความก้าวหน้า ติดตามกำกับให้กำลังใจ ติดตามดูแลแก้ไขปัญหาและใช้การนิเทศคู่สัญญา พร้อมทั้งประเมินผล สรุปผลการดำเนินงานภาคเรียนละ ๑ ครั้ง และรายงานผลอย่างต่อเนื่อง

๑๘) แนวทางการดำเนินงานขั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ ด้านจัดหลักสูตรการเรียนการสอน ตามความต้องการจำเป็น ลำดับที่ ๓ “มีการจัดทำแผนการสอน/แผนการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการการวิถีพุทธทุกกลุ่มสาระและในวันสำคัญทางศาสนา โดยเน้นให้ผู้เรียนได้ความรู้หลักธรรมที่เป็นความรู้ (K) มีศรัทธาเห็นคุณค่าแท้ของสิ่งที่เรียน (A) และได้ฝึกปฏิบัติจริงตามหลักธรรม (P)” ควรใช้วิธีดำเนินการ ดังนี้ วางนโยบายให้มีการจัดทำแผนการสอน แผนการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการการวิถีพุทธทุกกลุ่มสาระและในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา โดยเน้นให้ผู้เรียนได้ความรู้ มีศรัทธาเห็นคุณค่าแท้ของสิ่งที่เรียน และได้ฝึกปฏิบัติจริงตามหลักธรรม มอบนโยบายให้ครูจัดทำแผน มีการวางแผนร่วมกับคณะครู มอบหมายผู้รับผิดชอบ มีการจัดทำแนวทางการดำเนินงาน และเกณฑ์ตัวชี้วัดให้ศึกษา และแจ้งให้ครูจัดทำแผน ใช้วิธีการส่งเสริมการจัดทำแผนการสอน บูรณาการตามที่กำหนด อาทิ การให้ทำร่วมกับเพื่อนครู การรวมกลุ่มกันทำ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ สร้างความเข้าใจร่วมกัน การแสดงความคิดเห็น สร้างความเข้าใจให้ตรงกัน การร่วมกันจัดทำแผนการสอน ตัวอย่าง การร่วมกันวิเคราะห์แผนตัวอย่างการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน อภิปรายร่วมกัน การศึกษาหลักสูตร วิเคราะห์หลักสูตร การศึกษาแผนบูรณาการ การวิเคราะห์แผนการสอนตัวอย่างแล้วสรุปผลเป็นแนวปฏิบัติในการจัดทำแผน การปฏิบัติตามแนวทางการดำเนินงานและตัวชี้วัด การชี้แจงการจัดทำแผน และการเชิญวิทยากรให้ความรู้แนะนำการจัดทำแผน และให้ครูทุกคนจัดทำแผนบูรณาการตามที่โรงเรียนกำหนดในกลุ่มสาระที่ตนสอน โดยให้กำหนดสัดส่วนคะแนนการสอบ การปฏิบัติ การกำหนดส่งอย่างน้อย ๑ รายวิชา ๑ ภาคเรียน การกำหนดส่งอย่างน้อย ๑ กลุ่มสาระ การกำหนดส่งตามปฏิทินการปฏิบัติงานของโรงเรียน และการกำหนดส่งก่อนเปิดภาคเรียน ให้ครูนำแผนบูรณาการตามที่โรงเรียนกำหนดที่ตนจัดทำขึ้น ไปใช้สอนจริง นำเสนอผลการจัดกิจกรรม ทำวิจัยในชั้นเรียน และมีการนิเทศติดตามผลการจัดทำแผน การนำแผนไปใช้จริง โดยใช้การสังเกตการสอน การนิเทศคู่สัญญา มีการสะท้อนผลหลังสอน การวิเคราะห์ผลหลังสอน เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนและการพัฒนาแผน การนำผลหลังสอนมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และใช้ในการปรับปรุงแก้ไข พัฒนาผู้เรียนและพัฒนาแผน การประเมินแผนโดยให้นักเรียนตอบคำถามสิ่งที่ได้เรียนรู้ และนำผลประเมินมาใช้ในการปรับปรุง พัฒนาแผน โรงเรียนมีการติดตาม กำกับ มีการให้รายงานผลหลังสอน มีการประเมินผลการดำเนินงาน และสรุปผลการประเมิน และนำผลการประเมินไปพัฒนาต่อเนื่อง

๖. แนวทางการดำเนินงานตามความต้องการจำเป็น ขั้นจัดสภาพและองค์ประกอบ

๖.๒ ด้านจัดกายภาพ

๑๙) แนวทางการดำเนินงานขั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ ด้านจัดกายภาพ ตามความต้องการจำเป็น ลำดับที่ ๑ “มีการจัดให้มีห้องพระพุทธศาสนาหรือลานธรรมสำหรับศึกษาพุทธธรรม และบริหารจัดการเจริญปัญญา” ควรใช้วิธีดำเนินการ ดังนี้ มีการประชุมวางแผน สนับสนุนงบประมาณพัฒนาสิ่งแวดล้อมเอื้อต่อการจัดกิจกรรมที่พัฒนาผู้เรียน กำหนดผู้รับผิดชอบด้านการพัฒนาสภาพ โดยมีผู้บริหาร หรือผู้ให้การสนับสนุน เป็นที่ปรึกษาการดำเนินงาน กำหนดผู้รับผิดชอบดูแลทำความสะอาด และสร้างการมีส่วนร่วม ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดและดูแลรักษา ร่วมกันทำความสะอาด มีการจัดห้องพระพุทธศาสนาหรือลานธรรมให้เป็นสัดส่วน

สภาพแวดล้อม ร่มรื่น ตกแต่งให้เป็นธรรมชาติ และมีความสะอาดอยู่เสมอ พร้อมทั้งมีการจัดบรรยากาศเอื้อต่อการจัดกิจกรรมบริหารจัดการจิตเจริญปัญญา เช่น นิมนต์พระมาสอนและจัดกิจกรรมสวดมนต์ นั่งสมาธิทุกวัน เป็นต้น และส่งเสริมให้ครูใช้ประโยชน์ห้องพระพุทธศาสนาหรือลานธรรมอย่างคุ้มค่า ต่อเนื่อง โดยมีข้อตกลงการใช้ที่เหมาะสม มีการนิเทศ ติดตามกำกับการใช้อย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ และมีการรายงานผลการจัดกิจกรรมและแลกเปลี่ยนเรียนรู้

๒๐) แนวทางการดำเนินงานขึ้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบด้านจัดกายภาพตามความต้องการจำเป็น ลำดับที่ ๒ “มีการจัดให้มีป้ายนิเทศ/ป้ายคุณธรรม/มีพุทธศาสนสุภาษิต/วาจาธรรม/พระราชดำรัสติดตามที่ต่าง ๆ ของโรงเรียน” ควรใช้วิธีดำเนินการ ดังนี้ มีการประชุมวางแผน สนับสนุนงบประมาณในการดำเนินงาน แต่งตั้งคณะกรรมการรับผิดชอบคัดเลือกจัดทำป้ายติดตามอาคารต่าง ๆ ต้นไม้ ลานธรรม สถานที่พักผ่อน และมอบหมายบุคลากรรับผิดชอบในการใช้ประโยชน์ โดยผู้บริหารให้คำปรึกษาแนะนำในการดำเนินงาน ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการหาข้อมูล คัดเลือก จัดทำ ติด ตกแต่ง และปรับปรุงอยู่เสมอ โดยเลือกความหมายที่สอดคล้องกับชีวิตผู้ทำ และให้ผู้ปกครองได้เลือกข้อความที่ต้องการได้ โรงเรียนสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ให้ผู้เรียนในการจัดทำให้ใช้สอยในท้องถิ่น และให้ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้คุ้มค่า มีความสวยงามหลากหลาย ใช้วัสดุที่แตกต่าง หรือจ้างร้านพิมพ์ จัดให้มีป้ายนิเทศ/ป้ายคุณธรรม/พุทธศาสนสุภาษิต/วาจาธรรม/พระราชดำรัสติดตามสถานที่ต่าง ๆ ของโรงเรียนในจุดที่นักเรียนหรือผู้ปกครองมองเห็นได้ชัดเจน ตามแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียน (โรงเรียนพูดได้) ต้นไม้ (เป็นต้นไม้สอนธรรม/ต้นไม้พูดได้) อาคารเรียน ทางเดิน สวนหย่อม ลานธรรม มุมต่าง ๆ ของโรงเรียน เป็นต้น และมีการจัดกิจกรรมให้นักเรียนเรียนรู้ความหมายจากป้ายต่าง ๆ และนำไปประยุกต์ใช้จริงในชีวิต เช่น การอบรมประจำสัปดาห์อธิบายความหมาย และแนวทางในการนำไปใช้ในชีวิตจริง/ให้นักเรียนนำเสนอคติธรรมจากป้ายต่าง ๆ หรือฝึกอ่านพุทธศาสนสุภาษิตหน้าเสาธงทุกเช้า/กิจกรรมต้นไม้คุณธรรม/บูรณาการการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระ/กิจกรรมฝึกอ่านป้ายต่าง ๆ /กิจกรรมประกวด แข่งขัน เป็นต้น และมีการติดตามผลการดำเนินงาน ประเมินความคิดเห็นและพฤติกรรมนักเรียน และนำผลไปปรับปรุงแก้ไข/พัฒนา

๒๑) แนวทางการดำเนินงานขึ้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบด้านจัดกายภาพ ตามความต้องการจำเป็น ลำดับที่ ๓ “มีการจัดอาคารสถานที่ สภาพแวดล้อม และตกแต่งบริเวณโรงเรียนให้เป็นธรรมชาติ สะอาด สงบ ร่มรื่น ปลอดภัย” ควรใช้วิธีดำเนินการ ดังนี้ จัดทำโครงการ สนับสนุนงบประมาณ มีการประชุมคณะทำงานก่อนเริ่มงาน และประชุมต่อเนื่องเดือนละ ๑ - ๒ ครั้ง และให้ชุมชนมีส่วนร่วมประสานผู้เกี่ยวข้องขอความร่วมมือพัฒนาสถานที่จากหน่วยงานอื่น พร้อมทั้งระดมทุนจากทุกภาคส่วน มอบหมายให้ทุกคนมีส่วนร่วมวางแผนดำเนินงาน ร่วมกันออกแบบวางแผนปรับปรุง และร่วมมือพัฒนาอาคารสถานที่ สิ่งแวดล้อมเอื้อต่อการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ จัดสภาพแวดล้อมให้ใกล้ชิด ธรรมชาติ ปลุกต้นไม้ให้ร่มรื่น จัดที่นั่งให้นักเรียนพักผ่อน ปรับปรุงภูมิทัศน์ตลอดเวลาเพื่อให้สะอาด ร่มรื่น สวยงาม สงบ ปลอดภัย ปลอดภัยเอื้อต่อการเรียนรู้ จัดอาคารสถานที่ สิ่งแวดล้อมให้เป็นสัดส่วน สะอาด ร่มรื่น ปลอดภัย และจัดแหล่งเรียนรู้ให้มีสภาพพร้อมใช้ ให้โรงเรียนน่าอยู่ น่าดู น่าศึกษา และมีการร่วมกันดูแลรักษาความสะอาด แบ่งเขตความรับผิดชอบให้ครูและนักเรียน ร่วมรับผิดชอบทำความสะอาดบริเวณที่ได้รับมอบหมาย ร่วมกันดูแลต้นไม้ในเขตที่รับผิดชอบ ทำงานเป็นทีม ฝึกภาวะผู้นำผู้ตาม มีการอำนวยความสะดวก

ประโยชน์อาคารสถานที่และ สภาพแวดล้อมของโรงเรียนอย่างคุ้มค่า และมีการนิเทศ ติดตามดูแล อาคารสถานที่ สิ่งแวดล้อม ให้ร่มรื่น สวยงาม ปลอดภัย เป็นประจำทุกวัน มีการสรุป ประเมินผล ภาคเรียนละ ๑ ครั้ง และมีการยกย่อง ชมเชย

๖. แนวทางการดำเนินงานตามความต้องการจำเป็น ขั้นจัดสภาพและองค์ประกอบ

๖.๓ ด้านจัดบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์

๒๒) แนวทางการดำเนินงานขั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ ด้านจัดบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ ตามความต้องการจำเป็น ลำดับที่ ๑ “มีการจัดกิจกรรมใฝ่รู้ สู้สิ่งยาก” ควรใช้วิธีดำเนินการ ดังนี้ ศึกษารายละเอียดกิจกรรมใฝ่รู้ สู้สิ่งยาก จัดประชุมชี้แจง สร้างความตระหนัก ครุ มอบหมายผู้รับผิดชอบจัดทำโครงการ แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน วางแผนการดำเนินงาน ออกแบบกิจกรรม ให้นักเรียนมีโอกาสนำเสนอผลงานความสำเร็จอันเกิดจากการใฝ่รู้ สู้สิ่งยากของตนเอง และจัดประชุมชี้แจงนักเรียนให้ทำผลงานให้สำเร็จตามกำหนด ดำเนินกิจกรรมก่อนที่จะให้นักเรียนฝึกปฏิบัติจริง ได้แก่ การวิเคราะห์ผู้เรียน การปลูกฝังจิตสำนึกความรับผิดชอบ การสร้างแรงบันดาลใจและการจัดกิจกรรมฝึกนักเรียนให้เห็นคุณค่าในตนเอง การวางแผนการปฏิบัติงาน การชี้แนะกระบวนการที่ดี การฝึกคิดอย่างเป็นระบบ การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมความถนัด ความสนใจและความ สามารถพิเศษ การจัดกิจกรรมที่หลากหลาย การใช้หลักไตรสิกขาในการอบรมและฝึก การยกตัวอย่างบุคคลที่ประสบความสำเร็จ และนักเรียนร่วมกันระบุสิ่งที่ได้เรียนรู้และข้อคิดที่ได้ การรวมกลุ่มกำหนดเป้าหมายและความสำเร็จของงาน เป็นต้น การมอบกิจกรรมที่ยากให้ทำ ให้นักเรียนฝึกปฏิบัติจริง ทำงานตามที่กำหนด โดยมีครูเป็นที่ปรึกษา ช่วยเหลือเมื่อมีปัญหา เป็นผู้อำนวยความสะดวกใกล้ชิด ภายหลังการปฏิบัติงาน เปิดโอกาสให้นักเรียน นำเสนอผลงาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ สะท้อนความรู้สึก เล่าถึงความสำเร็จของงาน กระบวนการทำงานของตน ปัญหาที่พบและวิธีการแก้ไข ตลอดจนสิ่งที่ได้เรียนรู้ใหม่ และประโยชน์ที่ได้รับจากการทำงาน มีการพูดเสริมกำลังใจ ยกย่อง ชมเชยนักเรียน ให้รางวัลแก่นักเรียนที่นำเสนอผลงานความสำเร็จ และ มีการวัดและประเมินผลจากผลงานความสำเร็จและกระบวนการทำงาน สรุปผลการจัดกิจกรรม ติดตามกำกับ ประเมินผล รายงานผล

๒๓) แนวทางการดำเนินงานขั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ ด้านจัดบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ ตามความต้องการจำเป็น ลำดับที่ ๒ “มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมความสามารถนักเรียนในการนำความรู้ไปใช้ในชีวิตได้ถูกต้องและเหมาะสมโดยฝึกปฏิบัติจริง” ควรใช้วิธีดำเนินการ ดังนี้ จัดทำเป็นนโยบายหลักของโรงเรียนจัดกิจกรรมส่งเสริมความสามารถนักเรียนและ ทำอย่างต่อเนื่อง มีการแต่งตั้งคณะกรรมการวางแผนการจัดกิจกรรม มีแนวปฏิบัติที่ชัดเจน ประชุมชี้แจงครูให้นำแนวปฏิบัติไปใช้ฝึกปฏิบัติจริงแก่นักเรียน ให้ครูจัดการเรียนการสอนที่เน้นการปฏิบัติจริง และจัดเวทีประกวดความสามารถของนักเรียนในการนำความรู้ไปใช้ในชีวิตจริง จัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้นักเรียนมีองค์ความรู้ อาทิ เรียนรู้ก่อนฝึกปฏิบัติ แนะนำกระบวนการฝึกปฏิบัติที่ดี มีการวางแผนการปฏิบัติ ศึกษากรณีตัวอย่างจากเหตุการณ์จริง การแสดงบทบาทสมมติสื่อไปถึงการนำไปใช้ในชีวิตจริง การเชิญวิทยากรสาธิต/ชี้แนะการปฏิบัติ การจัดกิจกรรมหลากหลายเหมาะสมกับความสนใจและความสามารถของนักเรียน และฝึกให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติจริง เรียนรู้จากของจริง เป็นต้น และจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้นักเรียนนำองค์ความรู้ไปใช้ให้เป็นประโยชน์ อาทิ การให้ถอด

บทเรียน ได้แนวทางการนำไปใช้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การร่วมกันสรุปสิ่งที่เรียนรู้และแนวทางการนำไปใช้จริง การชี้แนะให้นำความรู้ไปใช้ประโยชน์ และการชี้แนะแนวทางการใช้ชีวิตที่ถูกต้องเหมาะสมเป็นต้น รวมทั้งจัดกิจกรรมให้นักเรียนนำแนวทางการนำไปใช้ที่เรียนรู้ไปใช้จริงในชีวิตประจำวัน โดยให้ฝึกปฏิบัติในชีวิตจริง พร้อมทั้งจัดกิจกรรมให้นักเรียนนำเสนอผลความสำเร็จจากการปฏิบัติจริง อาทิ การให้รายงานผลการปฏิบัติจริง ครูชื่นชมผลความสำเร็จในการนำความรู้จริงไปใช้ในชีวิตประจำวันโดยเสริมกำลังใจ เสริมแรงทางบวก ชื่นชม ยกย่อง เป็นแบบอย่าง สนับสนุนให้เข้าประกวด ให้รางวัลและแนะนำให้ปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง มีการให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมประเมินผลการปฏิบัติของนักเรียนการให้นักเรียนมีการประเมินตนเองตามเกณฑ์ นำผลการประเมินใช้ในการปรับปรุงตนเองในการปฏิบัติจริงครั้งต่อไป และครู/โรงเรียนติดตามผล ประเมินผล สรุปผล และรายงานผล

๒๔) แนวทางการดำเนินงานขั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ ด้านจัดบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ ตามความต้องการจำเป็น ลำดับที่ ๓ “มีการจัดกิจกรรมโฮมรูมเพื่อสะท้อนความรู้สึก เช่น ความรู้สึกที่ได้ทำความดี” ควรใช้วิธีดำเนินการ ดังนี้ ประชุมชี้แจงให้ครูทราบถึงวัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรมโฮมรูม และกำหนดเป็นนโยบายให้จัดกิจกรรมโฮมรูมตามบริบทของโรงเรียน อาทิ จัดในคาบเวลาเรียน สัปดาห์ละ ๑ ครั้ง ทุกวันหลังกิจกรรมหน้าเสาธง/จัดทุกวันในเวลาเดียวกันตอนเย็นก่อนกลับบ้าน/ทุกเช้าก่อนเริ่มเรียนวิชาแรก โดยครูที่ปรึกษา/ครูประจำชั้นเป็นผู้จัดกิจกรรม ทั้งนี้ในการจัดกิจกรรมต้องพูดเชิงบวกเป็นผู้พูด - ผู้ฟังที่ดี และต้องให้นักเรียนพูดสะท้อนความรู้สึก เช่น ความรู้สึกที่ได้ทำความดี ครูชี้แจงวัตถุประสงค์ในการจัดกิจกรรมโฮมรูมให้นักเรียนทราบ กำหนดข้อตกลงในการทำกิจกรรม สาธิตวิธีการเล่าความดีและสะท้อนความรู้สึกของคนที่ทำความดี ในการจัดกิจกรรมโฮมรูมเพื่อสะท้อนความรู้สึกให้จัดเก้าอี้เป็นวงกลมโดยครูร่วมนั่งกับนักเรียน มีการกำหนดกติกาฝึกการเป็นผู้พูดและผู้ฟังที่ดี ครูให้นักเรียนเล่าความดีให้เพื่อนฟังและให้สะท้อนความรู้สึกของคนที่ทำความดี จากนั้นจึงให้เพื่อนทุกคนในห้องสะท้อนความรู้สึกต่อเพื่อนที่ได้ทำความดี ครูยกย่อง ชมเชย ชื่นแนะแนวปฏิบัติ มีรางวัลสำหรับคนทำความดี ให้นักเรียนเขียนสะท้อนความรู้สึกภายหลังกิจกรรม และเขียนประโยชน์ที่ได้รับจากกิจกรรมโฮมรูม เป็นการประเมินกิจกรรมและครูทบทวนในชั้นเรียนสะท้อนการดำเนินงาน มีการติดตาม กำกับ ประเมินผลการดำเนินกิจกรรม สรุปรายงานผล และนำผลประเมินไปใช้ในการปรับปรุงแก้ไขพัฒนา

๖. แนวทางการดำเนินงานตามความต้องการจำเป็น ขั้นจัดสภาพและองค์ประกอบ

๖.๔ ด้านจัดกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต

๒๕) แนวทางการดำเนินงานขั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ ด้านจัดกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ตามความต้องการจำเป็น ลำดับที่ ๑ “มีการจัดกิจกรรมฝึก “การดูเป็นฟังเป็น” ในการดูโทรทัศน์ ใช้โทรศัพท์ ใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ ฯลฯ เพื่อเน้นประโยชน์ในด้านการเรียนรู้เพิ่มพูนปัญญา” ควรใช้วิธีดำเนินการ ดังนี้ ให้ความรู้ ชื่นแนะนักเรียน จัดกิจกรรมฝึกให้นักเรียนดูเป็น ฟังเป็น อาทิ หลังดูโทรทัศน์ด้วยกัน มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันระหว่างครูกับนักเรียน โดยนำเสนอหาพูดคุย แยกแยะว่าได้เรียนรู้สิ่งใดเป็นประโยชน์-ไม่ประโยชน์ กุศล - อกุศล ควรมีทำที่ต่อเนื่องที่ได้รู้ทั้งสองด้านอย่างไร บนความเข้าใจของนักเรียน และชี้แนะไปในแนวทางที่ถูกต้องให้นำไปทดลองและประเมินด้วยตนเอง พัฒนาผู้เรียนด้วยระบบไตรสิกขา และบูรณาการในแผนการ

สอนทุกกลุ่มสาระ สอนเรื่องคุณค่าแท้ - คุณค่าเทียม และให้นักเรียนฝึกคิดอย่างมีสติ มีเหตุผลอยู่เสมอ อีกทั้งพัฒนาผู้เรียนให้สามารถคิดวิเคราะห์แยกแยะประโยชน์ - โทษของสื่อ ฝึกตั้งคำถามให้นักเรียนตอบภายหลังการใช้ การดูสื่อ “ดูเพื่ออะไร ได้อะไร เป็นประโยชน์หรือไม่ จะนำไปใช้ในชีวิตประจำวันอย่างไร” แล้วนำคำตอบมาหลอมรวมความคิดเพื่อสร้างเป็นองค์ความรู้ขึ้นอีก และมีการวางแผนดำเนินกิจกรรม และการกำหนดข้อตกลงในการใช้สื่อที่ถูกต้อง เพียงพอ เหมาะสมกับนักเรียน และบริบทสังคม เป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอน และมีการนิเทศติดตามผลการจัดกิจกรรมฝึกการดูเป็น ฟังเป็น ครูสังเกตสอดส่องการปฏิบัติการ การดูการฟังของนักเรียน สรุปประเด็นผลพฤติกรรมนักเรียนด้านการดูเป็นฟังเป็นทุกภาคเรียน

๒๖) แนวทางการดำเนินงานขั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ ด้านจัดกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ตามความต้องการจำเป็น ลำดับที่ ๒ “มีการจัดกิจกรรมพิจารณาอาหารก่อนรับประทานอาหารกลางวัน และฝึกการรับประทาน “ไม่ดั่ง ไม่หก ไม่เหลือ” ควรใช้วิธีดำเนินการ ดังนี้ ประชุมบุคลากรกำหนดแนวปฏิบัติ มอบหมายบุคลากรดำเนินงาน ประชุมชี้แจงให้ครูทุกคนในโรงเรียนรับทราบแนวปฏิบัติและชี้แจงต่อนักเรียน ครูสร้างความตระหนักให้นักเรียนเห็นความสำคัญเห็นประโยชน์ และคุณค่าของสิ่งที่ทำคือการพิจารณาอาหารและการฝึกรับประทาน “ไม่ดั่ง ไม่หก ไม่เหลือ” ชี้แจงแนวปฏิบัติให้นักเรียนรู้และเข้าใจ พร้อมทั้งชวนคิด สะท้อนก่อนการปฏิบัติ ฝึกให้นักเรียนเข้าแถวรับอาหารอย่างเป็นระเบียบตักอาหารเอง ฝึกสมาธิรอคอยให้พร้อมเพรียงกันแล้วจึงกล่าวพิจารณาอาหารอย่างมีสติ ตามนักเรียนผู้นำ และฝึกรับประทาน “ไม่ดั่ง ไม่หก ไม่เหลือ” พร้อมกันทุกวันสม่ำเสมอพร้อมทั้งฝึกให้นักเรียนล้างและเก็บภาชนะของตนเอง โดยมีครูเวร/ครูที่ปรึกษา/ครูประจำชั้นทำหน้าที่ดูแลติดตามกำกับกิจกรรมการพิจารณาอาหารและการรับประทานอาหารของนักเรียนอย่างใกล้ชิดทำกิจกรรมร่วมกับนักเรียนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน และครูติดตามผลการปฏิบัติ ประเมินผล และให้นักเรียนประเมินและสะท้อนตนเองเป็นระยะ ๆ แล้วมีการสรุปรายงานผล พร้อมทั้งมอบรางวัลแก่นักเรียนทั้งระดับชั้นที่ปฏิบัติได้อย่างดี

๒๗) แนวทางการดำเนินงานขั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ ด้านจัดกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ตามความต้องการจำเป็น ลำดับที่ ๓ “มีการจัดกิจกรรมประจำวันพระ ได้แก่ ใส่เสื้อขาวทุกคน สวดมนต์แปล ทำบุญใส่บาตร ฟังเทศน์ รับประทานอาหารมังสวิรัต เป็นต้น” ควรใช้วิธีดำเนินการ ดังนี้ จัดประชุมคณะกรรมการวางแผนการทำกิจกรรมประจำวันพระ จัดสรรงบประมาณจัดซื้อชุดขาวให้นักเรียน ครูและบุคลากรทุกคนในโรงเรียน กำหนดวันพระของโรงเรียน มอบหมายกรรมการดำเนินกิจกรรมวันพระ โดยวางแผนกำหนดเป็นแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนตลอดปี การศึกษา ประชุมชี้แจงให้เห็นประโยชน์และคุณค่าของการทำกิจกรรมประจำวันพระ พร้อมทั้งแจ้งจุดประสงค์ ทำความเข้าใจแนวปฏิบัติกับครู บุคลากรในโรงเรียนทุกคน นักเรียน และผู้ปกครองนักเรียน พร้อมทั้งรับฟังความคิดเห็น และขอความร่วมมือ เชิญชวนให้ร่วมกิจกรรมด้วยความเต็มใจ และปฏิบัติกิจกรรมวันพระ/วันพระของโรงเรียนอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ ได้แก่ ใส่เสื้อขาว/ชุดขาวทุกคน สวดมนต์แปล ทำบุญใส่บาตร ฟังเทศน์ และรับประทานอาหารมังสวิรัต อาจมีการแบ่งนักเรียนเป็น ๒ ชุด ชุดหนึ่งทำกิจกรรมที่วัด โดยฝึกให้นักเรียนดำเนินการเองทั้งหมด อีกชุดหนึ่งทำกิจกรรมที่โรงเรียน สวดมนต์แปล นั่งสมาธิ เป็นต้น ซึ่งนักเรียนทุกคนมีโอกาสได้ไปทำกิจกรรมที่วัดในวันพระทุกคนในโรงเรียนมีส่วนร่วมอย่างพร้อมเพรียงกัน มีผู้บริหารและครูเป็นแบบอย่างที่ดีในการร่วมปฏิบัติ

กิจกรรมวันพระ และขยายผลไปสู่ผู้ปกครองและชุมชน ภายหลังการทำกิจกรรม เปิดโอกาสให้พูดคุยกัน และให้นักเรียนสะท้อนอยู่เสมอว่าเกิดคุณค่าอย่างไร เพื่อให้เกิดความเข้าใจในสิ่งที่ทำ และผู้บริหารมีการนิเทศ ติดตาม กำกับอย่างต่อเนื่องทุกสัปดาห์ มีการประเมินผล นำผลการประเมินไปปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องและรายงานผลการทำกิจกรรม

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษาเรื่องการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีประเด็นสำคัญที่ควรนำมาอภิปราย ดังนี้

๑. สภาพการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สภาพการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายชั้นตอนทั้งการดำเนินงานจริงและการดำเนินงานที่คาดหวัง ชั้นที่ดำเนินงานมากที่สุดคือ ขั้นตอนการจัดสภาพและองค์ประกอบ รองลงมาคือขั้นพัฒนาบุคลากรตามระบบไตรสิกขา ส่วนชั้นที่ดำเนินงานน้อยที่สุดคือ ขั้นประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินการ เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยพบว่าทุกขั้นตอนของการดำเนินงานจริงอยู่ในระดับปานกลาง ยกเว้น ขั้นตอนการจัดสภาพและองค์ประกอบที่อยู่ในระดับมาก แต่ทุกขั้นตอนของการดำเนินงานที่คาดหวังอยู่ในระดับมาก โดยค่าเฉลี่ยสูงกว่าการดำเนินงานจริงทุกขั้นตอน ทุกด้าน และทุกกิจกรรมแสดงให้เห็นว่า ผู้บริหารโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีความต้องการพัฒนาการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น สำหรับผลการวิจัยการดำเนินงานจริงครั้งนี้ พบว่ามีความสอดคล้องกับผลงานวิจัยของดวงธิดา พุทธะกุล ที่วิจัยเรื่องกระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธที่ส่งผลคุณลักษณะนักเรียนโรงเรียนวิถีพุทธ ในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก ซึ่งพบว่า ภาพรวมระดับการปฏิบัติงานอยู่ในระดับมาก และขั้นตอนที่ปฏิบัติมากที่สุดเป็นลำดับที่ ๑ คือขั้นจัดสภาพและองค์ประกอบ และยังสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ สาลี ท่าเหล็ก ที่วิจัยเรื่อง การศึกษาการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ช่วงชั้นที่ ๑ - ๒ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรี ซึ่งพบว่า สภาพการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ขั้นตอนที่ดำเนินงานมากที่สุดคือ ขั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ อยู่ในระดับมาก และขั้นตอนการประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินการ ดำเนินงานน้อยที่สุดอยู่ในระดับปานกลาง แต่ไม่สอดคล้องกันในประเด็นที่ขั้นตอนอื่นนอกจากนี้อีก ๔ ขั้นตอน คือ ขั้นพัฒนาบุคลากรตามระบบไตรสิกขา ขั้นดูแลและสนับสนุนใกล้ชิด ขั้นปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง และขั้นเตรียมการ ผลงานวิจัยครั้งนี้อยู่ในระดับปานกลาง แต่ผลงานวิจัยของสาลี ท่าเหล็ก อยู่ในระดับมาก ซึ่งน่าจะเป็นเพราะโรงเรียนวิถีพุทธของทั้ง ๒ จังหวัด มีบริบทที่แตกต่างกัน อีกทั้งมีปัจจัยด้านการบริหาร ได้แก่ คน เงิน วัสดุสิ่งของ การจัดการ และปัจจัยด้านการสนับสนุนผู้บริหารในการบริหารทรัพยากรบุคคลที่ต่างต่างกัน ตลอดจนระยะเวลาในการวิจัยมีความต่างกันถึง ๑๐ ปี และประเด็นสำคัญ กิจกรรมในแต่ละขั้นตอนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธที่ศึกษาครั้งนี้ ได้นำเอาอัตลักษณ์ ๒๙ ประการที่โรงเรียนวิถีพุทธ

ทุกแห่งใช้อยู่ในปัจจุบันเข้ามารวมด้วย จึงน่าจะเป็นเหตุผลที่ทำให้ผลงานวิจัยขั้นตอนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธทั้ง ๔ ขั้นตอนแตกต่างกัน นอกจากนี้ ขั้นตอนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธแม้จะมีชื่อของขั้นตอนคล้ายกัน แต่ในรายละเอียดก็แตกต่างกัน อาทิ ขั้นพัฒนาบุคลากรตามระบบไตรสิกขา ผลงานวิจัยครั้งนี้หมายถึงขั้นตอนการพัฒนาครู แต่ผลงานวิจัยของสาลี ท่าเหล็ก เรียกขั้นนี้ว่า ขั้นพัฒนาผู้เรียนและบุคลากรตามระบบไตรสิกขา เป็นต้น

๒. ความต้องการจำเป็นในการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

จากการศึกษาเกี่ยวกับความต้องการจำเป็นในการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่าทุกขั้นตอนและทุกด้านในการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธมีความต้องการจำเป็น โดยภาพรวมจัดเรียงลำดับความสำคัญโดยใช้ดัชนีการจัดเรียงลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น ได้แก่ ขั้นเตรียมการ ขั้นประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินการ ขั้นปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง ขั้นดูแลสนับสนุนใกล้ชิด ขั้นพัฒนาบุคลากรตามระบบไตรสิกขา และขั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบซึ่ง ได้แก่ ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน ด้านจัดกายภาพ ด้านจัดบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์และด้านจัดกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ประเด็นสำคัญที่ควรนำมาอภิปราย คือ ความต้องการจำเป็นขั้นตอนที่ ๑ ขั้นเตรียมการ ซึ่งมีความต้องการจำเป็นมากที่สุด โดย ๓ ลำดับแรกของความจำเป็นขั้นเตรียมการ คือ ต้องการให้มีการสนับสนุนส่งเสริมให้คณะครูและผู้ที่เกี่ยวข้องได้ไปศึกษาดูงานโรงเรียนวิถีพุทธที่ประสบความสำเร็จ ต้องการให้มีการประชุมชี้แจงหรือประชุมสัมมนาผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง อาทิ คณะครู คณะกรรมการสถานศึกษา นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน เพื่อให้เข้าใจแนวทางการพัฒนาและทิศทางความสำเร็จในการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ และต้องการให้มีการประชุมคณะกรรมการสถานศึกษา เพื่อให้รับทราบแนวทางการดำเนินงานพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ เนื่องจากความต้องการจำเป็น เป็นความแตกต่างระหว่างสิ่งที่มุ่งหวังหรือสิ่งที่ต้องการ กับสิ่งที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ซึ่งความแตกต่างที่เกิดขึ้นจะบอกสภาพปัญหาที่มีอยู่ ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า การดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีปัญหามากที่สุดในขั้นเตรียมการ สอดคล้องกับผลงานวิจัยของสาลี ท่าเหล็ก เรื่องการศึกษาการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ช่วงที่ ๑ - ๒ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรี พบว่าปัญหาที่พบมากที่สุด คือ ขั้นเตรียมการ บุคลากรที่เกี่ยวข้องยังขาดความเข้าใจแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ มีแนวทางแก้ไขปัญหาดำเนินการตามลำดับ คือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดอบรมและจัดทำเอกสารเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ศึกษาดูงาน หรือจัดสัมมนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จัดประชุมปรึกษาหารือ และวางแผนร่วมกันในการปฏิบัติงานเพื่อให้เกิดแนวปฏิบัติไปในทางเดียวกัน และยังสอดคล้องกับผลงานวิจัยของวิไล วิทย์ประเสริฐกุล เรื่อง การศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในกรุงเทพมหานคร ที่พบว่า ด้านเตรียมการ มีการหาที่ปรึกษา การเตรียมบุคลากร และการกำหนดเป้าหมาย ด้วยพบปัญหานักเรียนยังขาดความเข้าใจแนวปฏิบัติแนววิถีพุทธ ผู้ปกครองมีภารกิจไม่ให้ความสำคัญกับวิถีพุทธ และบุคลากรยังขาดความเข้าใจในโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับผลการศึกษาวิเคราะห์รูปแบบโรงเรียนวิถีพุทธ: กรณีศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ ๑๐ เขตพื้นที่การศึกษา ของสุทธิพงษ์ ศรีวิชัย และคณะ ที่พบว่า ขั้นตอนการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธขั้นเตรียมการ เป็นขั้นตอนความพยายามที่จะเตรียมสิ่งที่จำเป็นให้ดำเนินการพัฒนาเป็นไปได้อย่างสะดวก ซึ่งประเด็นสำคัญที่ต้องคำนึงถึงในการเตรียมการ เช่น การเตรียมบุคลากร

คณะกรรมการสถานศึกษา นักเรียน ผู้ปกครองและชุมชน ให้มีความตระหนักในคุณประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น ให้เกิดศรัทธาและฉันทะ ในการร่วมกันพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธด้วยปัญญาและเข้าใจทิศทางจากศรัทธา และฉันทะการพัฒนาาร่วมกัน ความสำเร็จด้านการพัฒนาคาดหวังได้ว่าจะเกิดขึ้นได้ไม่ยาก สำหรับ วิธีการเตรียมการ เตรียมผู้เกี่ยวข้องนี้ สามารถดำเนินการได้หลากหลายตั้งแต่วิธีทั่วไป เช่น การประชุม ชี้แจงการประชุมสัมมนา จนถึงการประชุมสัมพันธที่ที่หลากหลาย และร่วมกันศึกษาดูงาน เป็นต้น

๓. แนวทางในการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน ๔๐ รูป/คน ได้เสนอแนวทางในการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ตามความต้องการจำเป็น ๓ ลำดับแรกของแต่ละขั้นตอน/แต่ละด้านในการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา รวม ๒๗ แนวทาง ล้วนเป็นประสบการณ์ที่ทำแล้วได้ผลสำเร็จ จึงนับเป็น แนวทางการดำเนินงานที่ดี มีความละเอียด ชัดเจน มีความเป็นไปได้ เหมาะสมอย่างยิ่งที่ผู้บริหาร โรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จะนำไปพิจารณาดำเนินการตามความต้องการจำเป็น ของตน จะช่วยแก้ปัญหาการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธได้ เพราะแนวทางดังกล่าว มีประสิทธิภาพ เป็นกระบวนการทำงานที่ดี มีลักษณะร่วมส่วนใหญ่ที่คล้ายกัน คือเริ่มจากการวางแผนงานที่ดี ยึดหลักการมีส่วนร่วม มีการจัดกิจกรรมที่หลากหลายสอดคล้องกับความต้องการจำเป็น และเหมาะสม กับบริบทของโรงเรียนวิถีพุทธ พร้อมทั้งมีการจัดการให้บุคลากรมีความรู้ที่ชัดเจนในเรื่องที่ดำเนินการ มีการมอบหมายงานให้บุคลากรดำเนินการอย่างเหมาะสม มีการติดตามประเมินผลการดำเนินการ และ นำผลการประเมินไปใช้ในการดำเนินการปรับปรุง/พัฒนางานอย่างต่อเนื่อง

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑. กระทรวงศึกษาธิการ ควรเพิ่มประสิทธิภาพในการติดตามประเมินผลโรงเรียน วิถีพุทธ ควรขยายโรงเรียนวิถีพุทธทั้งโรงเรียนภาครัฐและเอกชนอย่างน้อยอำเภอละ ๑ โรงเรียน และ ควรจัดทำหลักสูตรการพัฒนาบุคลากรโรงเรียนวิถีพุทธ ตลอดจนสนับสนุนงบประมาณเพื่อดำเนินการ พัฒนาบุคลากรโรงเรียนวิถีพุทธอย่างต่อเนื่อง จริงจัง

๒. ในแต่ละเขตพื้นที่การศึกษา ควรจัดทำแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ตามอัตลักษณ์ ๒๙ ประการ สู่ความเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ และคู่มือการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธที่ เหมาะสมกับบริบทของแต่ละเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธให้ประสบความสำเร็จยิ่งขึ้น

๓. ควรสนับสนุนให้ผู้บริหาร และผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ ทุกระดับ เอาใจใส่ จริงจัง มุ่งมั่นกับการดำเนินการมากขึ้น พยายามติดตาม นิเทศ ให้กำลังใจ และชี้ให้เห็น ประโยชน์แท้ของการพัฒนา เนื่องจากงานด้านการปลูกฝังคุณธรรมเป็นงานที่จะเห็นผลระยะยาว หาก ไม่เอาใจใส่ จริงจัง มุ่งมั่น ก็อาจท้อแท้ก่อนได้

๔. ผู้บริหารโรงเรียนวิถิพุทธทุกแห่ง ควรปรับปรุงการดำเนินการของโรงเรียนตามแนวทาง ๒๙ ประการสู่ความเป็นโรงเรียนวิถิพุทธ อีกทั้งควรให้ความสำคัญต่อการนิเทศภายใน และมีกิจกรรมการนิเทศที่ส่งผลต่อการพัฒนาการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

๕. ผู้บริหารโรงเรียนวิถิพุทธ ควรใช้หลักธรรมสำคัญในการบริหารโรงเรียน อาทิ หลักไตรสิกขา กัลยาณมิตร และโยนิโสมนสิการ เป็นต้น โดยสร้างกลไกให้เกิดการนำหลักธรรมเข้าสู่การเรียนการสอนในห้องเรียนอย่างจริงจัง

๖. ผู้บริหารโรงเรียนวิถิพุทธของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ควรนำแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธ ที่สอดคล้องกับความต้องการจำเป็นที่พบจากผลงานวิจัยนี้ ไปพิจารณาดำเนินการ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธให้สูงขึ้น

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

๑. ควรศึกษาการพัฒนาประสิทธิภาพในการบริหารโรงเรียนวิถิพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๒. ควรมีการศึกษารูปแบบการนิเทศติดตามประเมินผลการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อความชัดเจนในการนำผลงานวิจัยนี้ไปใช้

๓. ควรมีการวิจัยประเมินความต้องการจำเป็นในการพัฒนาโรงเรียนวิถิพุทธสู่โรงเรียนวิถิพุทธชั้นนำหรือสู่โรงเรียนวิถิพุทธพระราชทานของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อการยกระดับโรงเรียนวิถิพุทธในปัจจุบัน